ಸಂಧಿ ೨೩ – ಕಲ್ಪಸಾಧನ ಸಂಧಿ (ಅಪರೋಕ್ಷ ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿ)

ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವ ದೇವತೆಗಳ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವನ್ನೂ, ಯಾವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದ ಮೇಲೆ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗುವುದೆಂಬುವುದನ್ನೂ, ಕಾಲಮಾನವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗುರುಗಳ ಕರುಣದಿಂದ॥ ಪ॥

ಅವತಾರಿಕೆ:– ದಾಸಾರ್ಯರು ಕಲ್ಪಸಾಧನ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಪಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾ, ಹರಿಗುರುಗಳನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದೆ ಇದನ್ನು ರಚಿಸುವದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ, ಈ ಮತ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ, ಜಗದ್ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಏಕವಿಂಶತಿ ಮತಪ್ರವರ್ತಕ
ಕಾಕುಮಾಯ್ಗಳ ಕುಹಕಯುಕ್ತಿನಿ
ರಾಕರಿಸಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಹರಿಯೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ॥
ಶ್ರೀಕಳತ್ರನಸದನ ದ್ವಿಜಪ ಪಿ
ನಾಕಿಸನ್ನಿತಮಹಿಮ ಪರಮಕೃ
ಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿ ನೋಡುಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಗುರುವರ್ಯ ॥ ೧ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಏಕವಿಂಶತಿಮತಪ್ರವರ್ತಕ=೨೧ ಮತಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿರುವ, ಕಾಕು ಮಾಯ್ಗಳ=ಕುಚ್ಚಿತ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಮಾಯಿಗಳ, ಕುಹಕಯುಕ್ತಿ=ಕಪಟ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ=ಖಂಡನ ಮಾಡಿ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಹರಿಯೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ=ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ, ಶ್ರೀಕಳತ್ರನ= ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ಪತ್ನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕ್ಕೊಂಡಿರುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಸದನ= ವಾಸಸ್ಥಾನರಾದ ಶೇಷದೇವರು, ದ್ವಿಜಪ=ಪಕ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಗರುಡದೇವರು, ಪಿನಾಕಿ= ರುದ್ರದೇವರು ಇವರುಗಳಿಂದ, ಸನ್ನುತ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತ್ಯವಾದ, ಮಹಿಮ=ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ=ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ, ಗುರುವರ್ಯ=ಎಲೈ ಗುರುಶ್ರೇಷ್ಠ! ಪರಮ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿ=ನನ್ನನ್ನು ಪರಮ ಕರುಣಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ನೋಡು, ಅಂದರೆ; ಈಗ ಉಪಕ್ರಮಿಸುವ ಸಂಧಿಯು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಮುಗಿಯಬೇಕಾದುದಲ್ಲದೆ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ನಿಮ್ಮ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಿರೋಧವಾಗಿ, ಸರ್ವಜನ ಸಮ್ಮತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿರೆಂದು ಬೇಡಿದರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಸೌರ, ಶಾಕ್ತಿ, ಗಾಣಪತ್ಯ, ಮೊದಲಾದ ೨೧ ಮತಗಳ ಕುಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ "ಏಕವಿಂಶತಿಕುಭಾಷ್ಯದೂಷಕಂ" ಎಂಬ ಮಧ್ವವಿಜಯದ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ೨೨ನೆಯ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಹರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ, ಗರುಡ, ಶೇಷ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಗುರು ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಹೇ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೆ! ನಿಮ್ಮ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ನನ್ನನು ನೋಡಿ, ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಹೇಳಿದುದೆಲ್ಲವೂ ನಿಮ್ಮ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವಿರೋಧವಾಗಿ ಸರ್ವ ಜನ ಸಮ್ಮತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿರಿ!

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಜೀವರ ಕಲ್ಪಸಾಧನವನ್ನು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನನ್ನಲ್ಲಿದ್ದು ಹೇಳಿಸಿದಂತೆ ನಾನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವೇಧಮೊದಲಾಗಿಪ್ಪಮಲಮೋ
ಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಜೀವರ
ಸಾದನಗಳಪರೋಕ್ಷನಂತರ ಲಿಂಗಭಂಗವನು ॥
ಸಾಧುಗಳು ಚಿತ್ತೈಪುದೆನ್ನಪ
ರಾಧಗಳನೋಡದಲೆ ಚಕ್ರಗ
ದಾಧರನು ಪೇಳಿಸಿದತೆರದಂದದಲಿ ಪೇಳುವೆನು ॥ ೨ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ವೇಧಮೊದಲಾಗಿಪ್ಪ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾಗಿರುವ, ಅಮಲ=ನಿರ್ದೋಷವಾದ, ಮೋಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಜೀವರಸಾಧನಗಳ=ಸಾಧನಗಳನ್ನು, ಅಪರೋಕ್ಷನಂತರ=ಅಪರೋಕ್ಷವಾದ ಮೇಲೆ, ಲಿಂಗಭಂಗವನ್ನು=ಲಿಂಗ ಶರೀರ ಭಂಗವಾಗುವ ಕಾಲವನ್ನೂ, ಚಕ್ರಗದಾಧರನು ಪೇಳಿಸಿದ ತೆರದಂದದಲಿ=ಶ್ರೀಹರಿಯು ನನ್ನಲ್ಲಿದ್ದು ನುಡಿಸಿದಂತೆ ಪೇಳುವೆನು. ಸಾಧುಗಳು ಎನ್ನಪರಾಧಗಳ ನೋಡದಲೆ, ಚಿತ್ತೈಪುದು= ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲುಮಾಡಿ ಮೋಕ್ಷ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಸರ್ವ ಜೀವರು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಕಲ್ಪಗಳ ಸಾಧನಾ ನಂತರ ಅಪರೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುವರು ಮತ್ತೆ ತದನಂತರ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಕಲ್ಪಸಾಧನಗಳೆಂಬುವುದನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ನನ್ನೊಳಗಿದ್ದು ಪ್ರೇರಿಸಿದಂತೆ ಹೇಳುವೆನು. ಇದರಲ್ಲಿ ನನ್ನಪರಾಧವೇನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ಕ್ಷಮಿಸಿ ಸಾಧುಗಳು ಇದನ್ನು ಲಾಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುವೆನು. ಇದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ದಾಸಾರ್ಯರು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿಕ್ಕೊಂಡಿರುವರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳಾದ ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನ ಜೀವರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತೃಣಕ್ರಿಮಿ ದ್ವಿಜಪಶು ನರೋತ್ತಮ
ಜನಪ ನರಗಂಧರ್ವಗಣರಿವ
ರೆನಿಪರಂಶವಿಹೀನ ಕರ್ಮಸುಯೋಗಿಗಳುಯೆಂದು ॥
ತನುಪ್ರತೀಕದಿ ಬಿಂಬನ ಉಪಾ
ಸನಗೈಯುತ ಇಂದ್ರಿಯಜ ಕ
ರ್ಮನವರತ ಹರಿಗರ್ಪಿಸುತ ನಿರ್ಮಮರು ಎನಿಸುವರು ॥ ೩ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ತೃಣ=ತೃಣಜೀವರು, ಕ್ರಿಮಿ, ದ್ವಿಜ=ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಪಶು=ಕಾಡು ಮೃಗ ಗ್ರಾಮ್ಯವಾದ ನಾಯಿ, ದನ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಜಾತಿಯ ಪಶುಗಳು, ನರೋತ್ತಮ=ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು, ಜನಪ=ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ನರಗಂಧರ್ವಗಣ=ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವಗಣ=ಇವರು=ಈ ೭ ಗಣಗಳು, ಅಂಶವಿಹೀನರು=ಅಂಶ ಹೀನರಾದ ಕರ್ಮಸುಯೋಗಿಗಳು ಎಂದು ಎನಿಸುವರು. ತನುಪ್ರತೀಕದಿ=ತನ್ನ ಶರೀರವೆಂಬ, ಪ್ರತೀಕದಿ =ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲಿ, ಬಿಂಬನ=ಬಿಂಬ ಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ, ಉಪಾಸನೆಗೈಯುತ=ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಇಂದ್ರಿಯಜಕರ್ಮ=ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಅನವರತ= ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ (ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ) ಹರಿಗೆ=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ=ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ನಿರ್ಮಮರು=ನಾನು ನನ್ನದು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟವರು, ಎನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ತೃಣ, ಕ್ರಿಮಿ, ಪಶು, ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರೆಂಬ ಈ ಏಳು ವಿಧ ಜೀವರು ನಿರಂಶರೆನಿಸುವರು. ಸಾಂಶರೆಂದರೆ, ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಾದ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸೂರ್ಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲೂ ಇರುವವನು ಒಬ್ಬನೇ ಆದರೂ ಸೂರ್ಯನು ಅಂಶದಿಂದ ಬಹುರೂಪಿಯಾಗಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಇರುವರು. ಇದಲ್ಲದವರು ನಿರಂಶರು. ಇವರು ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರದಿಂದ ಇರುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದವರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕರ್ಮ ಯೋಗಿಗಳೆನಿಸುವರು. ಇವರಿಗೆ ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರೆಂತಲೂ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರತೀಕವೆಂದರೆ ತನ್ನ ಶರೀರವು. ತನ್ನ ಶರೀರದಲ್ಲೆ ಹರಿಯನ್ನು ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವವರಾದುದರಿಂದ ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರೆಂದು ಹೆಸರು. "ತೃಣಾದಿಮರ್ತ್ಯಗಂಧರ್ವಪರ್ಯಂತಾಸ್ತೇಹ್ಯನಂಶತಃ॥ ನಿರಂಶಾಸ್ತೇಪ್ರತೀಕಾಖ್ಯಾಲಂಬಾಸ್ತೆ ಕರ್ಮಯೋಗಿನಃ॥ ಪ್ರತೀಕಾಖ್ಯ ಶರೀರಸ್ಥಂ ಪಶ್ಯಂತೀತಿತದಾಹ್ವಯಾಃ॥" ಎಂಬ ಪ್ರಕಾಶ ಸಂಹಿತೆಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಈ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಈ ತೃಣ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರ ವರೆಗೂ ಇರುವ ೭ ಗಣಗಳು ತಮ್ಮ ದೇಹದೊಳಗೆ ಬಿಂಬ ರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ತಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ, ಮಮತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹರಿಗರ್ಪಿಸುತ್ತಾ ತಾವು ನಿರ್ಲಿಪ್ತರಾಗಿರುವರು.

ಏಳುವಿಧ ಜೀವಗಣ ಬಹಳ ಸು
ರಾಳಿ ಸಂಖ್ಯಾನೇಮವುಳ್ಳದು
ತಾಳಿ ನರದೇಹವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕುಲದಲವತರಿಸಿ ॥
ಸ್ಥೂಲಕರ್ಮವತೊರೆದು ಗುರುಗಳು
ಪೇಳಿದರ್ಥವತಿಳಿದು ತತ್ತ
ತ್ಕಾಲಧರ್ಮ ಸಮರ್ಪಿಸುವರು ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳು ॥ ೪ ॥

www.vijayadasaru.net www.sudhama.org www.sarvamoola.org

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ತೃಣ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವ ಪರಿಯಂತ ಆಗುವ ೭ ಜೀವಗಣಗಳು, ಬಹಳ=ಅಸಂಖ್ಯಾಕರಾಗಿರುವರು. ಸುರಾಳಿಸಂಖ್ಯಾ=ದೇವತೆಗಳ ಸಮೂಹ ಸಂಖ್ಯೆಯು, ನೇಮಉಳ್ಳದ್ದು=ಇಷ್ಟೆಂದು ಸಂಖ್ಯಾ ನಿಯಮದಿಂದ ಕೂಡಿದುದು. ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳು=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಏಳು ವಿಧ ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳಾದ ಜೀವಗಣರು, ನರದೇಹವನು ತಾಳಿ=ಮನುಷ್ಯ ದೇಹವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿ=ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಸ್ಥೂಲಕರ್ಮವ ತೊರೆದು=ವಿಷಯ ಸುಖದಾಸೆಯಿಂದಲೂ, ಸ್ವರ್ಗದಾಶೆಯಿಂದಲೂ ಮಾಡುವ ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಗುರುಗಳು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದು, ತತ್ತತ್ಕಾಲಧರ್ಮ=ಆಯಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯ ಫಲ ರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಸಮರ್ಪಿಸುವರು= ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ತೃಣ ಮೊದಲಾದ ಏಳು ವಿಧ ಜೀವರು ಸಂಖ್ಯಾ ಇಲ್ಲದಷ್ಟು ಬಹಳವಾಗಿರುವರು. ದೇವತಾ ಗಣಗಳು ಮಾತ್ರ "ಶತಕೋಟ್ಯೋಹಿ ದೇವಾನಾಂ" ದೇವತೆಗಳು ೧೦೦ ಕೋಟಿಗಳು ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸಂಖ್ಯಾನಿಯಮ ಏರ್ಪಡುವದು. ತೃಣ ಮೊದಲು, ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರವರೆಗೂ ಆಗುವ ೭ ವಿಧ ಜೀವರು ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳೆನಿಸುವರು. ಇವರು ಮನುಷ್ಯರಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗುರು ಮುಖದಿಂದ ಭಗವನ್ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಮನನ ಮಾಡಿ, ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹರಿಗರ್ಪಿಸುತ್ತಾ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುವವರು.

ಹೀನಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಬಹುವಿಧ
ಯೋನಿಯೊಳು ಸಂಚರಿಸಿಪ್ರಾಂತಕೆ
ಮಾನುಷತ್ವವನೈದಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಹರಿಯೆಂಬ ॥
ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ವೇದೋ
ಕ್ತಾನುಸಾರ ಸಹಸ್ರಜನ್ಮಾ
ನ್ಯೂನಕರ್ಮವಮಾಡಿ ಹರಿಗರ್ಪಿಸಿದನಂತರದಿ ॥ ೫ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಹೀನಕರ್ಮಗಳಿಂದ=(ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಯೋನಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ) ಅನೇಕ ವಿಧ ನೀಚ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಬಹುವಿಧ ಯೋನಿಯಲಿ=ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ, ಪ್ರಾಂತಕೆ= ಕಡೆಗೆ, ಮಾನುಷತ್ವವನೈದಿ=ಮನುಷ್ಯ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಹರಿ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ, ವೇದೋಕ್ತಾನುಸಾರ=ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ನಿಷೇಧವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಧಿಯನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾ, ಹೀಗೆ ಸಹಸ್ರಜನ್ಮಾನ್ಯೂನ=ಸಹಸ್ರ ಜನ್ಮಗಳಿಗೆ ಕಮ್ಮಿ ಇಲ್ಲದೆ, ಕರ್ಮವಮಾಡಿ=ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಹರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ, ಅನಂತರದಿ= ಅನಂತರದಲ್ಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ತೃಣ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ಏಳು ವಿಧವಾದ ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳು ಮನುಷ್ಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ನೀಚ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅನೇಕ ವಿಧ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮೃತರಾಗಿ, ಕಡೆಗೆ ಮನುಷ್ಯ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ವೇದೋಕ್ತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಹಸ್ರ ಜನ್ಮಗಳಿಗೆ ಕಮ್ಮಿ ಇಲ್ಲದೆ ಮಾಡಿ, ಶ್ರೀಹರಿಗರ್ಪಿಸಿದ ಆನಂತರದಲ್ಲಿ.

ಹತ್ತುಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಸ
ರ್ವೋತ್ತಮ ಸುರಾಸುರಗಣಾರ್ಚಿತ
ಚಿತ್ರಕರ್ಮ ವಿಶೋಕನಂತಾನಂತ ರೂಪಾತ್ಮ ॥
ಸತ್ಯಸತ್ಸಂಕಲ್ಪ ಜಗದು
ತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿಲಯ ಕಾರಣ ಜರಾ
ಮೃತ್ಯು ವರ್ಜಿತನೆಂದುಪಾಸನೆಗೈದ ತರುವಾಯ ॥ ೬ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:–ಹತ್ತು ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ, ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮ, ಸುರಾಸುರಗಣಾರ್ಚಿತ, ಸುರ=ಅಮುಕ್ತರಾದ ದೇವತಾಗಣದಿಂದಲೂ, ಅಸುರ=ಮುಕ್ತರಾದ ದೇವತಾಗಣದಿಂದಲೂ, "ಅಸುಭಿಃ ಸ್ವರೂಪೇಂದ್ರಿಯೈಃ ಚಿನ್ಮಾತ್ರೈಃ ರಮಂತೇ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಮನುಭವಂತೀತ್ಯಸುರಾಃ" ಎಂದು ನಿರ್ಣಯದ ವರದರಾಜೀಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ೫೮ನೆಯ "ವಂದೇಭವಘ್ನ ಮಮರಾಸುರ ಸಿದ್ಧವಂದ್ಯಂ" ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಮರರೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಅವರಿಂದಲೂ, ಅಸುರರೆಂದರೆ ದೈತ್ಯರು ಇವರುಗಳಿಂದ, ವಂದ್ಯನೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ದೈತ್ಯವಂದ್ಯತ್ವವು

ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯದೆಂಬ ಶಂಕಾ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಯಂ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರೇ ೬೦ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವರು. ಅದೆಂತೆನೆ= **"ಮೋಕ್ಷೈಕಹೇತುರಸುರೂಪಸುರೈಶ್ಚಮುಕ್ತೈರ್ವಂದ್ಯಃ"** ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ವರದರಾಜೀಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತಿರುವುದು. ಅದರರ್ಥ ಅಸುರ=ಅಸು ಅಂದರೆ ಚಿತ್ಸ್ವರೂಪವಾದ ಸ್ವರೂಪೇಂದ್ರಿಯಗಳು; ಅವುಗಳಿಂದ ರಮಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅಂದರೆ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನನುಭವಿಸುವ ಮುಕ್ತರೆಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಅಸುರವಂದ್ಯನೆಂಬುವುದಕ್ಕೆ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲೂ ಸುರಾಸುರಗಣಾರ್ಚಿತನೆಂಬಲ್ಲಿ ಅಸುರರೆಂದರೆ ಮುಕ್ತರಾದ ದೇವತಾಗಣರೆಂದರ್ಥ ಮಾಡಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಅಂತೂ ಸುರಾಸುರಗಣಾರ್ಚಿತ= ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ದೇವತಾಗಣದಿಂದ ಪೂಜಿತನಾದ, ಚಿತ್ರಕರ್ಮ=ವಿಚಿತ್ರ ವ್ಯಾಪಾರ ಉಳ್ಳ, ವಿಶೋಕ=ಶೋಕರಹಿತನಾದ, ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪಾತ್ಮ, ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ, ಜಗತ್=ಜಗತ್ತಿಗೆ, ಉತ್ಪತ್ತಿ=ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯ, ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ನಾಶ ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ, ಜರಾಮೃತ್ಯುವರ್ಜಿತ=ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವಾಗಲಿ, ಮರಣವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದವರು. ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಗೈದ= ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದ ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಮನುಷ್ಯ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ೧೦೦೦ ಜನ್ಮಗಳು ಸಾಧನ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಹತ್ತು ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು; ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ದೇವಗಣಾರ್ಚಿತನು; ವಿಚಿತ್ರ ಕರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನು; ಶೋಕರಹಿತನು; ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನು; ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನು; ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ, ರಕ್ಷಣೆ, ಸಂಹಾರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನು; ಜರಾಮರಣವಿಲ್ಲದವನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ.

ಮೂರುಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹಾ
ಗಾರಪಶುಧನಪತ್ನಿಮಿತ್ರ ಕು
ಮಾರ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಲ್ಲಿಹ ಸ್ನೇಹಕಿಂತಧಿಕ ॥
ಮಾರಮಣನಲಿ ಬಿಡದೆಮಾಡುವ
ಸೂರಿಗಳು ಈ ಉಕ್ತ ಜನ್ಮವ
ಮೀರಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವದೇಹದಿನೋಡಿ ಸುಖಿಸುವರು ॥ ೭ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಮೂರು ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹ, ಆಗಾರ=ಮನೆಯು, ಪಶು, ಧನ, ಪತ್ನಿ, ಮಿತ್ರ, ಕುಮಾರ, ಮಾತಾ=ತಾಯಿ, ಪಿತೃಗಳಲ್ಲಿ ಇಹ=ಇರುವ, ಸ್ನೇಹಕಿಂತ= ಸ್ನೇಹಕಿಂತಲೂ, ಅಧಿಕ=ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ನೇಹವನ್ನು, ಮಾರಮಣನಲ್ಲಿ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ, ಸೂರಿಗಳು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಈ ಉಕ್ತಜನ್ಮವ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಕಳೆದು ಮೇಲೆ, ಸ್ವದೇಹದಿ=ತಮ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿ, ಪರಮಾತ್ಮನ=ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೋಡಿ ಸುಖಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ೧೦ ಜನ್ಮಗಳು ಕಳೆದ ನಂತರ ಮೂರುಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರೀತಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾದ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ನಂತರ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ ತಮ್ಮ ದೇಹದೊಳಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವರು. ಹೀಗೆ ೩ನೆಯ ಪದ್ಯ ಮೊದಲು ೭ನೆಯ ಪದ್ಯದ ವರೆಗೂ ತೃಣ ಮೊದಲಾದ ೭ ವಿಧ ಕರ್ಮಯೋಗಿ ಜೀವರ ಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಒಟ್ಟು ೫ ಪದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ:– "ನಿರಂಶಾಃ ಸತ್ಸಾಧನಾಯೋಚಿತಜನ್ಮಸಹಸ್ರತಃ॥ ಜ್ಞಾನಂತುದಶಭಿಃ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸದ್ಭಕ್ತಿಂ ತ್ರಿಭಿರಾಪ್ಯ ಚ॥ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಹೃದಿಸ್ಥಂಮುಚ್ಯಂತೇಹ್ಯತಸ್ತೆ ಕರ್ಮಯೋಗಿನಃ" ನಿರಂಶರಾದ ಜೀವರು ಸಹಸ್ರ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಆ ಮೇಲೆ ಹತ್ತು ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ೩ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ದೃಢ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಂಡು ಮುಕ್ತರಾಗುವರೆಂದು ಪ್ರಕಾಶ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರ್ಥವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಸಾಂಶರಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರು ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರೆಂಬ ಎರಡು ವಿಧ ಗಣಗಳ ಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ದೇವಗಾಯಕಜಾನ ಚಿರಪಿತೃ
ದೇವರೆಲ್ಲರು ಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗ
ಳಾವಕಾಲಕು ಪುಷ್ಕರಶನೈಶ್ಚರ ಉಷಾಸ್ವಾಹಾ ॥
ದೇವಿಬುಧಸನಕಾದಿಗಳು ಮೇ
ಘಾವಳಿಪ ಪರ್ಜನ್ಯ ಸಾಂಶರು
ಈವುಭಯಗಣದೊಳಗಿವರು ವಿಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳು ॥ ೮ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ದೇವಗಾಯಕ=ದೇವಗಂಧರ್ವರು, ಆಜಾನ=ಆಜಾನಜ ದೇವರು, ಚಿರಪಿತೃ=ಚಿರಪಿತೃಗಣಗಳು, ದೇವರೆಲ್ಲರೂ=ಈ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ, ಆವಕಾಲಕು=ಅನಾದಿಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳು, ಪುಷ್ಕರ, ಶನೈಶ್ಚರ, ಉಷಾ, ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ, ಬುಧ, ಸನಕಾದಿಗಳು, ಮೇಘಾವಳಿಪ=ಮೇಘಪಂಗ್ತಿಗ್ಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ, ಪರ್ಜನ್ಯ, ಇವರು ಸಾಂಶರು. ಈ ಉಭಯಗಣದೊಳಗೆ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಾಂಶರೆಂಬ ಎರಡು ಗಣಗಳ ಪೈಕಿ ಇವರು ವಿಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ದೇವಗಂಧರ್ವರು, ಆಜಾನಜರು, ಚಿರಪಿತೃಗಳು, ಇವರು ಸಾಂಶರಲ್ಲಿ, ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರೆನಿಸುವರು. ಇವರು ಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳು "ದೇವಗಂಧರ್ವಪೂರ್ವಾಶ್ಚಾಜಾನಜಾಂತಾಃ ಸಮಸ್ತಶಃ॥ ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನಾಃ ಸಾಂಶಾಃ ಕ್ರಮಾಚ್ಚ ಜ್ಞಾನಯೋಗಿನಃ॥" ಎಂಬ ಪ್ರಕಾಶಸಂಹಿತೆಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಈ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಪುಷ್ಕರ, ಶನೈಶ್ಚರ, ಉಷಾ, ಸ್ವಾಹಾ, ಬುಧ, ಸನಕಾದಿಗಳು, ಪರ್ಜನ್ಯ ಇವರು ಸಾಂಶರಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರು ಮತ್ತೂ ವಿಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳೆನಿಸುವರು. "ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನಾಶ್ಚ ಪ್ರಾಯೋವಿಜ್ಞಾನಯೋಗಿನಃ॥" ಪ್ರಾಯಃ ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರೆಲ್ಲರೂ ವಿಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳೆನಿಸುವರೆಂಬ ಪ್ರಕಾಶ ಸಂಹಿತೆಯ ವಾಕ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಇವರ ಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭರತಖಂಡದಿ ನೂರುಜನ್ಮವ
ಧರಿಸಿ ನಿಷ್ಕಾಮುಕ ಸುಕರ್ಮಾ
ಚರಿಸಿದಾನಂತರದಿ ದಶಸಾಹಸ್ರಜನ್ಮದಲಿ ॥
ಉರುತರಜ್ಞಾನವನು ಪಡ
ದೆರಡೊಂದುಶತದೇಹದಲಿ ಭಕುತಿಯ
ನಿರವಧಿಕ(ದ)ನಲಿ ಮಾಡಿಕಾಂಬರು ಬಿಂಬರೂಪವನು ॥ ೯ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಭರತಖಂಡದಿ, ನೂರು ಜನ್ಮವನು ಧರಿಸಿ, ನಿಷ್ಕಾಮುಕ= ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಸುಕರ್ಮಾಚರಿಸಿ=ಸತ್ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದನಂತರದಿ, ದಶಸಾಹಸ್ರ ಜನ್ಮದಲಿ=೧೦ ಸಹಸ್ರ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ, ಉರುತರ ಜ್ಞಾನವನು ಪಡೆದು, ಎರಡೊಂದುಶತದೇಹದಲಿ=೩೦೦ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ, ನಿರವಧಿಕನಲ್ಲಿ=ಸಮ ರಹಿತನಾದ ಹರಿಯಲ್ಲಿ, ಭಕುತಿಯ ಮಾಡಿ ನಿರವಧಿಕದಲಿ ಎಂದು ಪಾಠಾಂತರ; ಆ ಪಾಠದ ರೀತ್ಯಾ ನಿರವಧಿಕವಾದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಎಂದರ್ಥ ಬಿಂಬ ರೂಪವನ್ನು ಕಾಂಬುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– "ಸತ್ಕರ್ಮಕೃತ್ವಾನಿಷ್ಕಾಮಂ ಲಭಂತೇಗುರುಸಂತತಿಂ॥ ಅತಾತ್ವಿಕಾದೇವದಾಸಾಃ ಸತ್ಕರ್ಮಶತಜನ್ಮಭಿಃ॥ ಕೃತ್ವಾದಶಸಹಸ್ರೋರು ಜನ್ಮಾಭಿಜ್ಞ್ಯಾನಮಾಪ್ಯಚ॥ ಭಕ್ತಿಂತ್ರಿಶತಕೈರಾಪ್ಯ ಮುಚ್ಯಂತೇ ಜ್ಞಾನಯೋಗಿನಃ॥" ಎಂಬ ಪ್ರಕಾಶ ಸಂಹಿತೆಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಈ ಪದ್ಯಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು. ಇವರ ಸಾಧನ ಕ್ರಮವೆಂತೆನೆ; ಭರತ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ೧೦೦ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನಾಚರಿಸಿ, ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ೧೦ ಸಹಸ್ರ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು, ೩೦೦ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನ ಯೋಗಿಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಧನಾತ್ಪೂರ್ವದಲಿ ಇವರಿಗ
ನಾದಿಕಾಲಪರೋಕ್ಷವಿಲ್ಲ ನಿ
ಷೇಧಕರ್ಮಗಳಿಲ್ಲ ನರಕಪ್ರಾಪ್ತಿಮೊದಲಿಲ್ಲ ॥
ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪವಿ
ರೋಧವಾಕ್ಯವ ಪರಿಹರಿಸಿ ಮಧು
ಸೂದನನೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮೋತ್ತಮನೆಂದು ಸ್ಮರಿಸುವರು ॥ ೧೦ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಜ್ಞಾನವಿಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧನಾತ್ಪೂ–ರ್ವದಲಿ=ಸಾಧನವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ, ಅನಾದಿಕಾಲ=ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಅಪರೋಕ್ಷವಿಲ್ಲ. ಸಾಧನಾನಂತರವೇ ಅಪರೋಕ್ಷವೆಂದರ್ಥ. ನಿಷೇಧ ಕರ್ಮಗಳಿಲ್ಲ. ನರಕಪ್ರಾಪ್ತಿ ಮೊದಲಿಲ್ಲ; ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಇಪ್ಪ=ಇರುವ, ವಿರೋಧವಾಕ್ಯವ ಪರಿಹರಿಸಿ, ಮಧುಸೂದನನೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಸ್ಮರಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ದೇವಗಂಧರ್ವರು ಮೊದಲು, ಪರ್ಜನ್ಯನವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ಸಾಂಶರಾದ ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನ ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಾಧನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅನಾದಿಕಾಲದ ಅಪರೋಕ್ಷವಿಲ್ಲ. ನಿಷೇಧ ಕರ್ಮಾಚರಣೆ ಇಲ್ಲ. ನರಕಪ್ರಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲ. ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಬರುವ ವಿರೋಧ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ನಿಸ್ಸಂಶಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಸ್ಮರಿಸಿ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪ ವಿಡಿದು ಶ
ತಸ್ಥ ದೇವಗಣಾಂತ ಎಲ್ಲರು
ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಗಳೆಂದು ಕರೆಸುವರಾವಕಾಲದಲಿ ॥
(ಮುಕ್ತಿ) ಭಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರ ಮಧ್ಯದಲಿ ಸ
ದ್ಭಕ್ತಿ ವಿಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣದಿಂ
ದುತ್ತಮೋತ್ತಮ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯೂ ವಾಣಿವಾಗ್ದೇವೀ ॥ ೧೧ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪನವಿಡಿದು=ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮೊದಲು ಮಾಡಿ, ಶತಸ್ಥದೇವಗಣಾಂತರೆಲ್ಲರೂ=ಉಕ್ತಶೇಷಶತಸ್ಥ ದೇವತೆಗಳವರೆವಿಗೂ ಇರುವ ಎಲ್ಲರೂ, ಆವಕಾಲದಲಿ= ಅನಾದಿಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಗಳೆಂದು ಕರೆಸುವರು. ಭಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸದ್ಭಕ್ತಿವಿಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣದಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯು=ವಾಯುದೇವರು, ವಾಣಿ= ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು, ವಾಗ್ದೇವಿ=ಭಾರತೀದೇವಿಯರು, ಇವರು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮೊದಲು, ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ೪೯ ಮರುದ್ಗಣರು, ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ಪೈಕಿ ಮೇಲಿನ ಕಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಶೇರಿದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರು ಉಕ್ತಶೇಷ ಶತರೆಂದು ೧೦೦ ದೇವತೆಗಳ ಕಡೆಯಾಗಿ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಗಳೆನಿಸುವರು. ಈ ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯುದೇವರು, ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರು, ಭಾರತೀದೇವಿಯರು ಇವರು ಸದ್ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮರೆನಿಸುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಋಜುಗಣದವರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಋಜುಗಣಕೆ ಭಕ್ತ್ಯಾದಿ ಗುಣಸಾ
ಹಜವೆನಿಸುವುದು ಕ್ರಮದಿ ವೃಧ್ಯಾ
ಬ್ಜಜ ಪದವಿಪರ್ಯಂತ ಬಿಂಬೋಪಾಸನವು ಅಧಿಕ ॥
ವೃಜಿನವರ್ಜಿತರಿವರೊಳಗೆ ತ್ರಿಗು
ಣಜ ವಿಕಾರಗಳಿಲ್ಲ ವೆಂದಿಗು
ದ್ವಿಜಫಣಿಪಮೃಡಶಕ್ರ ಮೊದಲಾದವರೊಳಿರುತಿಹವು ॥ ೧೨ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಋಜುಗಣಕೆ=ಬ್ರಹ್ಮಪಟ್ಟಕ್ಕೆ, ಯೋಗ್ಯರಾದ ಋಜುಗಣದವರಿಗೆ, ಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗುಣ ಸಹಜವೆನಿಸುವದು=ಅನಾದಿಕಲದಿಂದಲೂ ಇದ್ದೇ ಇರುವದು. ಕ್ರಮದಿ=ಕಲ್ಪಸಾಧನವಾಗುತ್ತಾ ಆಗುತ್ತಾ ವೃಧ್ಯಾ=ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಾ, ಅಬ್ಜಜಪದವಿಪರ್ಯಂತ= ೧೦೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿ ಬರುವ ವರೆಗೂ, ಬಿಂಬೋಪಾಸನವು, ಅಧಿಕ=ಕಲ್ಪಕಲ್ಪಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಬರುವುದು. ವೃಜಿನವರ್ಜಿತರು=ಇವರಿಗೆ ಪಾಪ ಲೇಶವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರೊಳಗೆ=ಈ ಋಜುಗಣದವರೊಳಗೆ, ತ್ರಿಗುಣಜ ವಿಕಾರಗಳು=ಸತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳ ಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಕಾರಗಳು ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ದ್ವಿಜ=ಗರುಡ, ಫಣಿಪ, ಶೇಷ, ಮೃಡ=ರುದ್ರ, ಶಕ್ರ=ಇಂದ್ರ, ಮೊದಲಾದವರೊಳು, ಇರುತಿಹವು=ತ್ರಿಗುಣ ಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಕಾರಗಳಿರುವವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ೧೦೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಉಳ್ಳವರು ಋಜುಗಣದವರು; ಇವರಿಗೆ ಭಕ್ತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳು ಅಪರೋಕ್ಷವೂ ಸಹ ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಿರುವದು. ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವಾಗುತ್ತಾ ಆಗುತ್ತಾ ಬರ್ಖರ್ಥಖಅದಿಗಳು ಬಿಂಬೋಪಾಸನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಬಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವಾಗ ಪೂರ್ಣವಾಗುವದು. ಈ ಋಜುಗಣದವರಿಗೆ ಪಾಪ ಸಂಬಂಧವು ಲೇಪವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸತ್ವಾದಿ ಪ್ರಾಕೃತ ಗುಣಜನ್ಯವಾದ ಯಾವ ವಿಧ ವಿಕಾರಗಳೂ

ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಕಾರಾದಿಗಳು ಗರುಡ, ಶೇಷ, ರುದ್ರ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವವು. "ಋಜವೋನಾಮಯೇದೇವಾಃ ಯೋಗ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಪದಸ್ಯತು" ಎಂಬಿವೆ ಮೊದಲಾದ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಚನಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಯು ಈ ಋಜುಗಣದವರು ಹೊರತು ಮತ್ತಾರಿಗೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಾಧನಾತ್ಪೂರ್ವದಲಿ ಈ ಋ
ಜ್ವಾದಿ ತಾತ್ವಿಕರೆನಿಪಸುರಗಣ
ನಾದಿಸಾಮಾನ್ಯಾಪರೋಕ್ಷಿಗಳೆಂದುಕರೆಸುವರು ॥
ಸಾಧನೋತ್ತರ ಸ್ವಸ್ವಬಿಂಬ ಉ
ಪಾದಿ ರಹಿತಾದಿತ್ಯನಂದದಿ
ಸಾದರದಿ ನೋಡುವರು ಅಧಿಕಾರಾನುಸಾರದಲಿ ॥ ೧೩ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಸಾಧನಾತ್ಪೂರ್ವದಲಿ=ಸಾಧನವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಈ ಋಜ್ವಾದಿ=ಋಜುಗಣ ಮೊದಲಾದ, ತಾತ್ವಿಕರೆನಿಪ=ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳೆನಿಸುವ,ಸುರಗಣ= ದೇವತಾಗಣವು, ಅನಾದಿ=ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ, ಸಾಮಾನ್ಯಾಪರೋಕ್ಷಿಗಳೆಂದು ಕರೆಸುವರು. ಸಾಧನೋತ್ತರ=ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಾಧನಾ ಪೂರ್ತಿಯಾದ ಮೇಲೆ, ಸ್ವಸ್ವಬಿಂಬ=ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬಿಂಬ ರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು, ಅಧಿಕಾರಾನುಸಾರದಲಿ=ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಉಪಾಧಿರಹಿತ=ಮೇಘ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಡದಿರುವ, ಆದಿತ್ಯನಂದದಿ= ಸೂರ್ಯನಂತೆ, ಸಾದರದಿ=ಆದರದಿಂದ ನೋಡುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಈ ಋಜುಗಣ ಮೊದಲಾದ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯಾಕಾರವಾದ ಅಪರೋಕ್ಷ ಉಳ್ಳವರಾಗಿರುವರು. ಸಾಧನೋತ್ತರದಲ್ಲಿ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಮೇಘಾದಿಗಳ ಆವರಣವಿಲ್ಲದ ನಿರ್ಮಲಾಕಾಶದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿನ ಸೂರ್ಯನಂತೆ, ತಮ್ಮ ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವರು. ನೋಡುವ ಅಧಿಕಾರಾನುಸಾರದಲಿ ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ನೋಡುವರೆಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಕೆಲವರು ಒಬ್ಬ ಸೂರ್ಯನಂತೆ, ಕೆಲವರು ೧೦ ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಕಾಶ, ಕೆಲವರು ೧೦೦, ಕೋಟಿ, ಹೀಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಪ್ರಕಾಶ ಉಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ ಭಕ್ತರೆಂತಲೂ, ಅಭಿನ್ನ ಭಕ್ತರೆಂತಲೂ, ಎರಡು ಪ್ರಕಾರವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಿನ್ನಭಕ್ತರು ಎನಿಸುತಿಪ್ಪರು ಸು
ಪರ್ಣಶೇಷಾದ್ಯಮರರೆಲ್ಲಾ
ಭಿನ್ನ ಭಕ್ತರುನಾಲ್ವರೆನಿಪರು ಭಾರತೀ ಪ್ರಾಣ ॥
ಸೊನ್ನೊಡಲ ವಾಗ್ದೇವಿಯರು ಫಣೆ
ಗಣ್ಣ ಮೊದಲಾದವರೊಳಗೆ ತ
ತ್ತನಿಯಾಮಕರಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಮಾಡುವರು ॥ ೧೪ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಸುಪರ್ಣ=ಗರುಡದೇವರು, ಶೇಷಾದ್ಯಮರರೆಲ್ಲ=ಶೇಷ ದೇವರು ಮೊದಲಾದ, ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ ಭಿನ್ನ ಭಕ್ತರು=ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿ ಮತ್ತೂ ಭಕ್ತಿ ಮಾಡುವರೆಂದರ್ಥ. ಭಾರತೀ=ಭಾರತೀದೇವಿಯರು, ಪ್ರಾಣ=ಪ್ರಾಣದೇವರು, ಸೊನ್ನೊಡಲ=ಭಂಗಾರದ ಒಡಲುಳ್ಳವನೆಂದರೆ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನೆಂದರ್ಥ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ವಾಗ್ದೇವಿ=ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರು, ನಾಲ್ವರು=ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಅಭಿನ್ನ ಭಕ್ತರೆನಿಸುವರು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನವಲ್ಲದ ಭಕ್ತರು. ಇವರು ನಾಲ್ವರು, ಫಣೆಗಣ್ಣ ಮೊದಲಾದವರೊಳಗೆ= ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವರು ರುದ್ರದೇವರು; ಇವರು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೊಳಗೆ, ತತ್ತನ್ನಿಯಾಮಕರಾಗಿ=ಆಯಾ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕರಾಗಿ, ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಗರುಡ, ಶೇಷ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಭಿನ್ನ ಭಕ್ತರೆನಿಸುವರು. ಭಾರತೀ, ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯುದೇವರು ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಅಭಿನ್ನಭಕ್ತರೆನಿಸುವರು. ಇವರು ನಾಲ್ವರೂ ರುದ್ರದೇವರು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೊಳಗೆ ಇದ್ದು ಆಯಾಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕರಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವರು.

ಹೀನಸತ್ಕರ್ಮಗಳೆರಡು ಪವ
ಮಾನದೇವನು ಮಾಳ್ಪನಿದಕನು
ಮಾನವಿಲ್ಲೆಂದೆನುತ ದೃಢಭಕ್ತಿಯಲಿ ಭಜಿಪರ್ಗೆ ॥
ಪ್ರಾಣಪತಿ ಸಂಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ಕು
ಯೋನಿಗಳಕೊಡನೆಲ್ಲಕರ್ಮಗ
ಳಾನೆಮಾಡುವೆನೆಂಬ ಮನುಜರ ನರಕಕ್ಕೈದಿಸುವ॥ ೧೫ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಹೀನಸತ್ಕರ್ಮಗಳೆರಡು=ಸುಕರ್ಮ ದುಷ್ಟಕರ್ಮಗಳೆರಡನ್ನೂ, ಪವಮಾನದೇವನು= ವಾಯುದೇವರು, ಮಾಳ್ಪರು=ಮಾಡಿಸುವರು, ಅದಕನುಮಾನವಿಲ್ಲೆಂದೆನುತ=ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲವೆಂದು, ದೃಢಭಕ್ತಿಯಲಿ ಭಜಿಪರಿಗೆ, ಪ್ರಾಣಪತಿ=ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದೇವರು, ಸಂಪ್ರೀತನಾಗಿ=ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತರಾಗಿ, ಕುಯೋನಿಗಳ=ನಾಯಿ ನರಿ ಮೊದಲಾದ ಕುತ್ಸಿತ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು, ಕೊಡನು=ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳ, ಆನೆಮಾಡುವೆನು=ನಾನೇ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಹೇಳುವ, ಮನುಜರ ನರಕಕ್ಕೈದಿಸುವ=ನರಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಸುಕರ್ಮ ದುಷ್ಕರ್ಮಗಳೆರಡನ್ನು ವಾಯು ದೇವರೇ ನಮ್ಮೊಳಗಿದ್ದು ಮಾಡಿಸುವರು; ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಸ್ಸಂಶಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಭಜನ ಮಾಡುವ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ವಾಯು ದೇವರು ಬಹಳ ಪ್ರೀತರಾಗಿ ನಾಯಿ ನರಿ ಮೊದಲಾದ ಜನ್ಮಗಳು ಬಾರದೆ ಮಾಡುವರು. ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಾನೇ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ನರಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಈ ಪದ್ಯ ಮೊದಲು ೨೨ನೆಯ ಪದ್ಯದವರೆಗೂ ವಾಯು ದೇವರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ದೇವಋಷಿಪಿತೃನೃಪ ನರರೆನಿಸುವ
ಐವರೊಳುನೆಲಸಿರ್ದು ಅವರಸ್ವ
ಭಾವಕರ್ಮವ ಮಾಡಿಮಾಡಿಪನೊಂದು ರೂಪದಲಿ ॥
ಭಾವಿಬ್ರಹ್ಮನು ಕೂರ್ಮರೂಪದಿ
ಈವಿರಿಂಚಾಂಡವನು ಬೆನ್ನಿಲಿ
ತಾವಹಿಸಿ ಲೋಕಗಳ ಪೊರೆವನು ದ್ವಿತೀಯರೂಪದಲಿ ॥ ೧೬ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ದೇವ=ದೇವತೆಗಳು, ಋಷಿ=ಋಷಿಗಳು, ಪಿತೃ=ಪಿತೃಗಣ, ನೃಪ=ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ನರನೆನಿಸುವ= ಮನುಷ್ಯರೆನಿಸುವ, ಐವರೊಳು=ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದ ಐದು ವಿಧ ಜೀವರೊಳು, ಒಂದು ರೂಪದಲಿ=ಒಂದು ರೂಪದಿಂದ, ನೆಲಸಿರ್ದು= ವಾಸವಾಗಿದ್ದು, ಅವರ=ಆ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರ, ಸ್ವಭಾವಕರ್ಮವಮಾಡಿ, ಮಾಡಿಸುವರು, ಭಾವಿಬ್ರಹ್ಮನು=ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವ, ದ್ವಿತೀಯ ರೂಪದಲಿ=ಎರಡನೆಯ ರೂಪವಾದ, ಕೂರ್ಮರೂಪದಲಿ=ಕೂರ್ಮ ರೂಪದಿಂದ, ಈ ವಿರಿಂಚಾಂಡವನು=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಬೆನ್ನಿಲಿ, ತಾವಹಿಸಿ=ತಾನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು, ಲೋಕಗಳ=ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು, ಪೊರೆವನು=ರಕ್ಷಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ದೇವತೆಗಳು, ಋಷಿಗಳು, ಪಿತೃಗಳು, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯರೆಂಬ ಐದು ವಿಧ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ಜೀವರಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರು ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮಾಡಿಸಿ ಜನರನ್ನು ಒಂದು ರೂಪದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸುವರು. ಎರಡನೆಯ ಕೂರ್ಮರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಬೆನ್ನಿಲಿ ಪೊತ್ತು ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ಗುಪ್ತನಾಗಿದ್ದನಿಲದೇವದ್ವಿ
ಸಪ್ತಲೋಕದ ಜೀವರೊಳಗೆ ತ್ರಿ
ಸಪ್ತಸಾವಿರದಾರುನೂರು ಶ್ವಾಸಜಪಗಳನು ॥
ಸುಪ್ತಿಸ್ವಪ್ನದಿ ಜಾಗ್ರತೀಗಳ
ಲಾಪ್ತನಂದದಿ ಮಾಡಿಮಾಡಿಸಿ
ಕ್ಲುಪ್ತಭೋಗಗಳೀವಪ್ರಾಂತಕೆ ತೃತೀಯರೂಪದಲಿ ॥ ೧೭ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಅನಿಲದೇವ=ವಾಯು ದೇವರು, ತೃತೀಯ ರೂಪದಲಿ=ಮೂರನೆಯ ರೂಪದಿಂದ, ದ್ವಿಸಪ್ತಲೋಕದ ಜೀವರೊಳಗೆ=೧೪ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಒಳಗೆ ಗುಪ್ತನಾಗಿದ್ದು, ಸುಪ್ತಿ=ನಿದ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೂ, ಸ್ವಪ್ನದಿ= ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ, ಜಾಗ್ರತೀಗಳಲಿ=ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ, ಅಂತೂ ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಆಪ್ತನಂದದಿ=ಪರಮ ಮಿತ್ರರಂತೆ, ತ್ರಿಸಪ್ತಸಾವಿರದಾರುನೂರು ಶ್ವಾಸ ಜಪಗಳನು=೩X೭=೨೧ ಸಾವಿರದ ೬೦೦ ಶ್ವಾಸ ಜಪಗಳನ್ನು, ಮಾಡಿ=ತಾವು ಮಾಡಿ, ಮಾಡಿಸಿ= ಜೀವರುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿಸಿ, ಪ್ರಾಂತಕೆ=ಕಡೆಗೆ, ಕ್ಲುಪ್ತಭೋಗಗಳೀವ=ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಕೊಡುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ವಾಯು ದೇವರು ೧೪ ಲೋಕದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಾಗದಂತಿದ್ದು, ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆ, ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆ, ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೂ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ; ಪರಮಾಪ್ತನಂತೇ ೨೧ ಸಾವಿರದ ೬೦೦ ಶ್ವಾಸ ಜಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿ ಮೂರನೆಯ ರೂಪದಿಂದ ಕಡೆಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಭೋಗವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವರು.

ಶುದ್ಧಸತ್ವಾತ್ಮಕಶರೀರ ದೊ
ಳಿದ್ದಕಾಲಕು ಲಿಂಗ ದೇಹವು
ಬದ್ಧವಾಗದು ದಗ್ಧಪಟದೋಪಾದಿ ಇರುತಿಹದು ॥
ಸಿದ್ಧಸಾಧನ ಸರ್ವರೊಳಗನ
ವದ್ಯನೆನಿಸುವ ಗರುಡಶೇಷ ಕ
ಪರ್ದಿ ಮೊದಲಾದಮರರೆಲ್ಲರು ದಾಸರೆನಿಸುವರು ॥ ೧೮ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಶುದ್ಧಸತ್ವಾತ್ಮಕ ಶರೀರದೊಳಿದ್ದಕಾಲಕು=ವಾಯುದೇವರು ವಿಶುದ್ಧವಾದ ಸತ್ವಾತ್ಮಕ ದೇಹದೊಳಿದ್ದಕಾಲಕ್ಕು ಲಿಂಗದೇಹವು ಬದ್ಧವಾಗದು=ಇವರನ್ನು ಬದ್ಧಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ದಗ್ಧಪಟದೋಪಾದಿ=ಸುಟ್ಟ ವಸ್ತ್ರವಿದ್ದಂತೆ ಆಕಾರ ಮಾತ್ರವಿರುವುದು; ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವದಕ್ಕೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಸಿದ್ಧಸಾಧನ=ಇವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಸಿದ್ಧಸಾಧನರು; ಎಲ್ಲಾ ಸಾಧನವೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದೆಂದರ್ಥ. ಮುಂದೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಸಾಧನವಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂತಃ ವಾಯುದೇವರು, ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅನವದ್ಯನೆನಿಸುವ= ನಿರ್ದುಷ್ಟರೆನಿಸುವರು. ಇವರಿಗೆ ಗರುಡ ಶೇಷ, ಕಪರ್ದಿ ಮೊದಲಾದ=ರುದ್ರದೇವರು ಮೊದಲಾದ, ಅಮರರೆಲ್ಲರು= ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ, ದಾಸರೆನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳ ಶರೀರಗಳು "ವಿಶುದ್ಧಸತ್ವಂಬ್ರಹ್ಮಾಖ್ಯಂ" ಎಂಬ ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ವಿಶುದ್ಧವಾದ ಅಂದರೆ ರಜೋಗುಣ ತಮೋಗುಣ ಮಿಶ್ರವಲ್ಲದ ಶುದ್ಧಸತ್ವ ಸ್ವರೂಪವಾದವು. ಲಿಂಗ ಶರೀರವಿದ್ದರೂ ಅದರಿಂದ ಬದ್ಧರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸುಟ್ಟರೆ ಅದು ಬಟ್ಟೆಯಾಕಾರವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ಕೈಲಿ ಹಿಸುಕಿದರೆ ಬೂದಿಯಾಗುವುದು. ಇದರಂತೆ ದಗ್ಧಪಟನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಲಿಂಗ ಶರೀರವಿರುವುದು. ಇವರಿಗೆ ಸಾಧನಗಳು ಪೂರ್ತಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಸಿದ್ಧ ಸಾಧನರೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವರು. ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ ನಿರ್ದುಷ್ಟರಾಗಿರುವರು. ಗರುಡ, ಶೇಷ, ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತಾಗಣರು ಇವರಿಗೆ ದಾಸರೆನಿಸುವರು.

ಗಣದೊಳಗೆತಾನಿದ್ದು ಋಜುವೆಂ
ದೆನಿಸಿ ಕೊಂಬನು ಕಲ್ಪಶತ ಸಾ
ಧನವಗೈದಾನಂತರದಿ ತಾ ಕಲ್ಕಿ ಯೆನಿಸುವನು ॥
ದ್ವಿನವಶೀತಿಯಪ್ರಾಂತಭಾಗದ
ಅನಿಲಹನುಮದ್ಭೀಮರೂಪದಿ
ದನುಜರೆಲ್ಲರಸದೆದು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯನೆನಿಸಿದನು ॥ ೧೯ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಗಣದೊಳಗೆತಾನಿದ್ದು=ಋಜುಗಣದೊಳಗೆ ತಾವೂ ಇದ್ದು, ಋಜುವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬನು= ಋಜುಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿರುವರು. ಕಲ್ಪಶತಸಾಧನವಗೈದಾನಂತರದಿ=೧೦೦ ಕಲ್ಪಗಳ ಸಾಧನ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಲು, ತಾ ಕಲ್ಕಿ ಎನಿಸುವನು. ದ್ವಿನವಶೀತಿಯಪ್ರಾಂತ ಭಾಗದಲಿ=೯೮ನೆಯ ಕಲ್ಪದ ಕಡೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ೯೯ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ಹನುಮದ್ಭೀಮರೂಪದಿ=ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತ ರೂಪದಿಂದಲೂ, ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನ ರೂಪದಿಂದಲೂ, ದನುಜರೆಲ್ಲರ= ದಾನವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ, ಸದೆದು=ಸಂಹರಿಸಿ, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯನೆನಿಸಿದನು=ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೆಂದು ಅವತರಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ವಾಯುದೇವರು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಋಜುಗಣದಲ್ಲಿ ಶೇರಿ ಋಜು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ; ಮೊದಲು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ೧೦೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನವಾದ ಮೇಲೆ ಇವರಿಗೆ ಋಜುವೆಂಬ ಹೆಸರು ಹೋಗಿ ಕಲ್ಕಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬರುವುದು. ಕಲ್ಕಿಯಾದ ಮೇಲೆ ೧೦೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರ ದಾಸಾರ್ಯರ ಸುಳಾದಿ ಇರುವದು. "ಹರಮುಖಾದ್ಯಮರರಿಗೆ ವರನೆನಿಪ ಋಜುವೊಬ್ಬ ಹರುಷದಿ ಶತಕಲ್ಪ ಸಾಧನವಗೈದು ತಾನು॥ ಕರೆಸೂವ ಕಲ್ಕಿಯೆಂದೂ, ಎರಡೈದು ದಶಕಲ್ಪ ಸಾಧನ ಮಾಡುತಲೆ ವಿರಿಂಚಿಯೆತಾನೆನಿಸಿ ಸತ್ಯ ಲೋಕವನಾಳಿ ಸರ್ವಾಂಗ ಸಾಯುಜ್ಯಾವ ಪಡೆವಾನು. ಇದರಂತೆ ಚರಿಪಾರು ಪ್ರತಿದಿನ ಋಜುಗಣ ಚೇತನರು ಧರಣೀಶ ಪುರಂದರ ವಿಟ್ಠಲಾನ ಪೂರ್ಣಾಕರುಣಾ ಪೂರ್ಣಪಾತ್ರರು ಕೇಳ್ಹೋ ಅಭಿನ್ನ ಭಕ್ತರೀವರು"ಎಂಬ ಸುಳಾದಿಯಿಂದ ಋಜುಗಣದವರು ೧೦೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವಾದ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಕಿ ಎನಿಸಿ ಮತ್ತು ೧೦೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುವರೆಂಬರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸುವದು. ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೆ ದಾಸಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ೧೦೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನವಾದ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಕಿ ಎನಿಸಿ, ಆಮೇಲೆ ೯೮ ಕಲ್ಪಗಳ ಸಾಧನವ ಕಳೆದು ೯೯ನೆಯ ಕಲ್ಪಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಾಯುವೆನಿಸಿ, ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತ ರೂಪದಿಂದಲೂ, ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನ ರೂಪದಿಂದಲೂ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಕಡೆಗೆ ಆ ದಾನವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕುಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಭಗವದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಚ್ಛಾದಿಸಲು, ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದರು.

ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕಹರಿಗೆ ತಾ ಸಾ
ದೃಶ್ಯರೂಪವ ಧರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ
ರಸ್ವತೀಭಾರತಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಪವಮಾನ ॥
ಶಾಶ್ವತಭಕ್ತಿಯಲಿ ಸುಜ್ಞಾ
ನಸ್ವರೂಪನ ರೂಪಗುಣಗಳ
ನಶ್ವರವು ಎಂದೆನುತ ಪೊಗಳುವ ಶೃತಿಗಳೊಳಗಿದ್ದು ॥ ೨೦ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕ=ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿ ಹರಿಗೆ ತಾನು ಸಾದೃಶ್ಯರೂಪವಧರಿಸಿ= ಸಮಾನವಾದ ರೂಪ ಉಳ್ಳವರಾಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಸರಸ್ವತೀ, ಭಾರತಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಪವಮಾನ=ವಾಯುದೇವರು, ಶೃತಿಗಳೊಳಗಿದ್ದು=ವೇದಗಳ ಒಳಗಿದ್ದು, ಶಾಶ್ವತಭಕ್ತಿಯಲಿ=ಶಾಶ್ವತವಾದ (ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ) ಉತ್ತಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ, ಸುಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪನ=ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ, ರೂಪಗುಣಗಳು, ಅನಶ್ವರವೆಂದು= ಶಾಶ್ವತವಾದವೆಂದು, ಪೊಗಳುವ=ಸ್ತುತಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ವಾಯುದೇವರು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾರೂಪ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು, ಭಾರತೀದೇವಿಯರಿಂದ ವೇದಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪ ಗುಣಗಳು ಶಶ್ವದೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಪೊಗಳುತ್ತಿರುವರು. ಯದ್ಯಪಿ ವೇದಾತ್ಮಕರು ದುರ್ಗಾದೇವಿಯರಾದರೂ, ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವರೆಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ರೂಪದಿಂದ ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸಿದರೆಂದರ್ಥ.

ಖೇಟ ಕುಕ್ಕುಟ ಜಲಟವೆಂಬ ತ್ರಿ
ಕೋಟಿ ರೂಪವ ಧರಿಸಿ ಸತತ ನಿ
ಶಾಟರನು ಸಂಹರಿಸಿಸಲಹುವ ಸರ್ವಸಜ್ಜನರ ॥
ಕೈಟಭಾರಿಯಪುರದ ರತ್ನ ಕ
ವಾಟವೆನಿಸುವಗರುಡಶೇಷ ಲ
ಲಾಟ ಲೋಚನಮುಖ್ಯಸುರರಿಗೆ ಆವಕಾಲದಲಿ ॥ ೨೧ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಖೇಟ=ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಕುಕ್ಕುಟ= ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಜಲಟ=ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಎಂಬ ತ್ರಿಕೋಟಿರೂಪವ=ಇಂತಹಾ ರೂಪಗಳು ಮೂರು ಕೋಟಿ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಸತತ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ನಿಶಾಟರನು=ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ರಾಕ್ಷಸ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಸರ್ವಸಜ್ಜನರಸಲಹುವ=ರಕ್ಷಿಸುವರು. ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಲಲಾಟಲೋಚನ= ರುದ್ರದೇವರು, ಮುಖ್ಯಸುರರಿಗೆ=ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಆವಕಾಲದಲಿ= ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ, ಕೈಟಭಾರಿಯಪುರದ=ಮಧುಕೈಟಭರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ಹರಿಯ ಪಟ್ಟಣದ ರತ್ನಕವಾಟವೆನಿಸುವ=ರತ್ನಮಯವಾದ ಕದವೆನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ವಾಯುದೇವರು ಮೂರು ಕೋಟಿ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕೊಂದು ಸಜ್ಜನರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿರುವರು. "ಮಹಾಬಲೋಹಂ ಕಪಿಲಾಖ್ಯರೂಪಸ್ತ್ರಿಕೋಟಿರೂಪಃ ಪವನಶ್ಚ ಮೇಸುತಃ"॥೨೩೭॥ ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯ ೮ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ರಾಮ ದೇವರು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಾಯುದೇವರು ೩ ಕೋಟಿ ರೂಪ ಉಳ್ಳವರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಆ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ರೂಪಗಳು. ಕೆಲವು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಚರಿಸುವವು. ಕೆಲವು ಜಲಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ರೂಪಗಳು. ಈ ರೂಪಗಳಿಂದ ದುಷ್ಟನಿಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಪಾಲಿಸಿರುವರು. ಗರುಡ, ಶೇಷ, ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯು ದೇವರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಟ್ಟಣದ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ದ್ವಾರಪಾಲಕನಂತೆ ಇರುವರು. ಅಂದರೆ ಇವರ ಮೂಲಕ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ; ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸಬೇಕಲ್ಲದೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸಲು ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ.

ಈ ಋಜುಗಳೊಳಗೊಬ್ಬಸಾಧನ
ನೂರುಕಲ್ಪದಿ ಮಾಡಿಕರೆಸುವ
ಚಾರುತರಮಂಗಳಸುನಾಮದಿ ಕಲ್ಪಕಲ್ಪದಲಿ ॥
ಸೂರಿಗಳು ಸಂತುತಿಸೆ ವಂದಿಸೆ
ಘೋರದುರಿತಗಳಳಿದು ಪೋಪವು
ಮಾರಮಣ ಸಂಪ್ರೀತನಾಗುವ ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ ॥ ೨೨ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಈ ಋಜುಗಳೊಳಗೆ=ಈ ಋಜುಗಣದವರ ಪೈಕಿ, ಒಬ್ಬ= ಒಬ್ಬ ವಾಯುದೇವರು ಮಾತ್ರ, ನೂರು ಕಲ್ಪದಿ ಸಾಧನಮಾಡಿ, ಕಲ್ಪಕಲ್ಪದಲಿ, ಚಾರುತರಮಂಗಳಸುನಾಮದಿ=ಮನೋಹರವಾದ ರೂಪದಿಂದಲೂ ಮಂಗಳಕರವಾದ ನಾಮದಿಂದಲೂ, ಕರೆಸುವರು. ಸೂರಿಗಳು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಸಂತುತಿಸಿ=ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿ, ವಂದಿಸೆ= ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಲು, ಘೋರದುರಿತಗಳು=ಘೋರವಾದ ಪಾಪಗಳು, ಅಳಿದುಪೋಪವು= ನಾಶ ಹೊಂದುವವು. ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ, ಮಾರಮಣ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು, ಸಂಪ್ರೀತನಾಗುವನು =ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರೀತನಾಗುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಋಜುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ೧೦೦ ಕಲ್ಪಗಳು ಸಾಧನಮಾಡಿ ಸುರೂಪವನ್ನೂ ಸುನಾಮವನ್ನೂ ಪಡೆದವರು ವಾಯು ದೇವರು ಒಬ್ಬರೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿ ಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ಮುಕ್ತರಾದಕೂಡಲೆ, ಈಗಿನ ವಾಯುದೇವರು ಆ ಪದವಿಗೆ ಬರುವರು. ಋಜುಗಣದಲ್ಲಿ ೯೮ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವಾದವರೊಬ್ಬರು ವಾಯು ದೇವನ ಪದವಿಗೆ ಬರುವರು. ಇವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ವಂದಿಸುವ ಜನರಿಗೆ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಿಹಾರವಾಗುವವು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಈ ಪದ್ಯ ಮೊದಲು ೨೯ನೆಯ ಪದ್ಯದವರೆಗೂ ವಾಮನ ಪುರಾಣೋಕ್ತವಾದ ವಾಯುದೇವರ ಶತನಾಮಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಹಿ ಕಲ್ಕಿಸುತೇಜದಾಸನೆ
ಪಾಹಿ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಖಂಡನ
ಪಾಹಿ ವರ್ಚಸ್ವಿಯೆಋಷಣನಮೋ ಸಾಧುಮಹಿಪತಿಯೆ ॥
ಪಾಹಿ ಸದ್ಧರ್ಮಜ್ಞ ಧರ್ಮಜ
ಪಾಹಿ ಸಂಪೂರ್ಣಶುಚಿ ವೈಕೃತ
ಪಾಹಿ ಅಂಜನಸರ್ಷಪನೆ ಖರ್ಪಟನೆ ಶ್ರದ್ಧಾಹ್ವ ॥ ೨೩ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:–ಕಲ್ಕಿ=ಕಲ್ಕಿ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದ ಎಲೈ ವಾಯುದೇವ! ಪಾಹಿ=ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು! ಸುತೇಜನೆ! ದಾಸನೆ! ಪಾಹಿ=ರಕ್ಷಿಸು. ಎಲೈ ಧರ್ಮ! ಪಾಹಿ! ಎಲೈ ಅಧರ್ಮಖಂಡನ! ಪಾಹಿ! ಎಲೈ ವರ್ಚಸ್ವಿಯೇ! ಋಷಣ! ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು; ಎಲೈ ಸಾಧೋ! ಮಹೀಪತಿಯೆ! ರಕ್ಷಿಸು! ಸದ್ಧರ್ಮಜ್ಞ=ಪಾಹಿ; ಎಲೈ ಧರ್ಮಜ! ಪಾಹಿ; ಎಲೈ ಸಂಪೂರ್ಣ! ಶುಚಿಯೇ! ವೈಕೃತನೆ! ಪಾಹಿ; ಎಲೈ ಅಂಜನ! ಸರ್ಷಪನೆ! ಎಲೈ ಖರ್ಪಟನೆ! ಶ್ರದ್ಧನಾಮಕನೇ! ಪಾಹಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಋಜುಗಣದವರು ಮೊದಲು ೧೦೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವಾಗುವವರೆಗೂ ಋಜುವೆನಿಸುವರು. ೧೦೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವಾದ ಕೂಡಲೆ ಋಜು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೋಗಿ ೧೦೧ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬರುವುದು. ಹೀಗೆ ಕಲ್ಕಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಾದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ಹೆಸರಿನಂತೆ ೧೦೦ ಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ ೧೦೦ ಹೆಸರು ಬರುವದು. ಆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು

ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:– ಮೊದಲನೆಯ ಕಲ್ಪದ ಹೆಸರು ಕಲ್ಕಿ; ಕಲಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು. ಎರಡನೆಯ ಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸುತೇಜಾ ಎನ್ನುವರು. ತೇಜಸ್ವಿಯಾದುದರಿಂದ ಆ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು. ಮೂರನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ಹರಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ದಾಸರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದಾಸರೆಂದು ಹೆಸರು. ಧರ್ಮ ಸ್ವರೂಪರಾದುದರಿಂದ ಧರ್ಮನೆಂದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಹೆಸರು. ಅಧರ್ಮ ಖಂಡಿಸುವುದರಿಂದ ಅಧರ್ಮ ಖಂಡನನೆಂದು ೫ನೆಯ ಹೆಸರು. ೬ನೆಯ ಹೆಸರು ವರ್ಚಸ್ವಿ. ಶತೃ ಭಯಂಕರನಾದುದರಿಂದ ಖಷಣನೆಂದು ೭ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಉಪಕಾರಿಯಾದುದರಿಂದ ಸಾಧು ಎಂದು ೮ನೆಯ ಹೆಸರು. ಪೂಜ್ಯರಾದ ಗರುಡ ಶೇಷ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಭುವಾದುದರಿಂದ ಮಹಿಪತಿ ಎಂದು ೯ನೆಯ ಹೆಸರು. ಉತ್ತಮವಾದ ಧರ್ಮ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದವರಾದುದರಿಂದ ಸದ್ಧರ್ಮಜ್ಞನರೆಂದು ೧೦ನೆಯ ಕಲ್ಪದ ನಾಮ. ಧರ್ಮವು ಯಾವ ದೆಶೆಯಿಂದ ಹೊಂದಿತೋ ಅವರಿಗೆ ಧರ್ಮಜ್ಞರೆಂದು ಹೆಸರು. ಆ ಗುಣವು ವಾಯು ದೇವರಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ೧೧ನೆಯ ಹೆಸರು ಧರ್ಮಜ ಎಂದು. ಸಂಪೂರ್ಣಗುಣ ಉಳ್ಳವರಾದದರಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣನೆಂದು ೧೨ನೆಯ ಹೆಸರು. ಶುಚಿರ್ಭೂತರಾದುದರಿಂದ ೧೩ನೆಯ ನಾಮ ಶುಚಿ ಎಂದು. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೆ ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೈಕೃತರೆಂದು ೧೪ನೆಯ ಹೆಸರು. ಅಕಾರನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಅಂಜನನೆಂದು ೧೫ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸರ್ಷಪ= ಋಷ ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನ. ಸರ್ಷವೆಂದರೆ, ಜ್ಞಾನ ಉಳ್ಳವರೆಂದರ್ಥ. ಅವರನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದರಿಂದ ಸರ್ಷಪನೆಂದು ೧೬ನೆಯ ಹೆಸರು. ನೀಚರಾದ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿದ್ದು ಅವರವರ ಸಾಧನ ಮಾಡಿಸುವುದರಿಂದ ೧೭ನೆಯ ಹೆಸರು ಖರ್ಪಟ ಎಂದು. ೧೮ನೆಯ ಹೆಸರು ಶ್ರದ್ಧ.

ಪಾಹಿ ಸಂಧ್ಯಾನ ವಿಜ್ಞಾನನೆ
ಪಾಹಿ ಮಹಸುಜ್ಞಾನ ಕೀರ್ತನ
ಪಾಹಿ ಸಂಕೀರ್ಣಾಖ್ಯ ಕತ್ಥನ ಪಾಹಿಬುದ್ಧಿಜಯ ॥
ಪಾಹಿ ಮಹತ್ತರ ಸುವೀರ್ಯನೆ
ಪಾಹಿ ಮಾಂಮೇಧಾವಿ ಜಯ ಜಯ
ಪಾಹಿಮಾಂ ರಂತಿಮ್ನಮನು ಮಾಂಪಾಹಿಮಾಂಪಾಹಿ ॥ ೨೪ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:–ಎಲೈ ಸಂಧ್ಯಾನ! ಪಾಹಿ; ವಿಜ್ಞಾನನೆ! ಪಾಹಿ; ಮಹಸುಜ್ಞಾನ! ಎಲೈ ಕೀರ್ತನ! ಪಾಹಿ; ಸಂಕೀರ್ಣಾಖ್ಯ! ಕತ್ಥನ! ಎಲೈ ಬುದ್ಧಿಜಯ! ಪಾಹಿ; ಎಲೈ ಮಹತ್ತರ! ಸುವೀರ್ಯನೆ! ಎಲೈ ಮೇಧಾವಿಯೆ! ಮಾಂಪಾಹಿ=ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು; ಎಲೈ ವಿಜಯನಾಮಕನೆ! ಎಲೈ ಜಯ! ಎಲೈ ರಂತಿಮ್ನ! ಪಾಹಿ; ಎಲೈ ಮನುವೆ! ಪಾಹಿ, ಮಾಂ ಪಾಹಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಸದಾಧ್ಯಾನರತರಾದುದರಿಂದ ಸಧ್ಯಾತ ಅಥವಾ ಸುಧ್ಯಾನನೆಂದು ೧೯ನೆಯ ಹೆಸರು. ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನನೆಂದು ೨೦ನೆಯ ಹೆಸರು. ಮಹಾ ಜ್ಞಾನ ೨೧ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸದಾ ಭಗವಂತನ ಗುಣ ಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕೀರ್ತನನೆಂದು ೨೨ ನೆಯ ಹೆಸರು. ಮಧ್ಯಮ ಜೀವರಿಗೆ ಮಿಶ್ರ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಸಂಕೀರ್ಣನೆಂದು ೨೩ನೆಯ ಹೆಸರು. ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿ ವಾದಿಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದಿರುವುದರಿಂದ ಕತ್ಥನ ಎಂದು ೨೪ನೆಯ ಹೆಸರು. ಬುದ್ಧಿಜಯ ೨೫ನೆಯ ಹೆಸರು. ಮಹತ್ತರ ೨೬ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸುವೀರ್ಯ ೨೭ನೆಯ ಹೆಸರು. ಮಹಾ ಜ್ಞಾನಿಯಾದುದರಿಂದ ಮೇಧಾವೀ ಎಂದು ೨೮ನೆಯ ಹೆಸರು. ವಿಜಯ ೨೯ನೆಯ ಹೆಸರು. ಜಯ ೩೦, ರಂ ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿ ಬೀಜಾಕ್ಷರವು. ಅದು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ರಂತಿ ಎಂದು ಸಂಕರ್ಷಣಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಹೆಸರು. ಅಂತಹಾ ಹರಿಯನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ರಂತಿಮನೆಂದು ೩೧ನೆಯ ಹೆಸರು. ಮಂತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾದುದರಿಂದ ಮನು ಎಂದು ೩೨ನೆಯ ಹೆಸರು.

ಪಾಹಿ ಮೋದ ಪ್ರಮೋದ ಸಂತನೆ
ಪಾಹಿ ಆನಂದ ಸಂತುಷ್ಟನೆ
ಪಾಹಿಮಾಂ ಚಾರ್ವಂಗ ಚಾರುಸುಬಾಹು ಚಾರುಪದ ॥
ಪಾಹಿ ಪಾಹಿ ಸುಲೋಚನನೆ ಮಾಂ
ಪಾಹಿ ಸಾರಸ್ವತ ಸುವೀರನೆ
ಪಾಹಿಪ್ರಾಜ್ಞನೆ ಕಪಿಯಲಂಪಟ ಪಾಹಿಸರ್ವಜ್ಞ॥ ೨೫ ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವೇ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಯಾವಾಗಲೂ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮೋದನೆಂದು ೩೩ನೆಯ ಹೆಸರು. ಪ್ರಮೋದ ೩೪ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸತ್ವಗುಣಪ್ರಧಾನರಾದುದರಿಂದ ಸಂತನೆಂದು ೩೫ನೆಯ ಹೆಸರು. ಆನಂದನೆಂದು ೩೬ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸಂತುಷ್ಟ ೩೭ನೆಯ ಹೆಸರು. ಮನೋಹರವಾದ ಅಂಗ ಉಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಚಾರ್ವಂಗನೆಂದು ೩೮ನೆಯ ಹೆಸರು. ಮನೋಹರವಾದ ಬಾಹು ಉಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಚಾರುಬಾಹು ೩೯ನೆಯ ಹೆಸರು. ಚಾರುಪದ ೪೦ನೆಯ ಹೆಸರು. ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿ ಉಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಸುಲೋಚನ ೪೧ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸಾರಸ್ವತನೆಂದರೆ ಸಕಲ ಶೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನ ಉಳ್ಳವರೆಂದರ್ಥ ೪೨ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸುವೀರ ೪೩ನೆಯ ಹೆಸರು. ಪ್ರಾಜ್ಞ ೪೪ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸುಖವನ್ನೆ ಅನುಭವಿಸುವುದರಿಂದ ಕಪಿ. ಕಂ ಅಂದರೆ ಸುಖ. ಅದನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಅನುಭವಿಸುವುದೆಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಪಿ ಎಂದು ೪೫ನೆಯ ಹೆಸರು. ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟವರಾದುದರಿಂದ ಅಲಂಪಟ ೪೬ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸರ್ವಜ್ಞ ೪೭ನೆಯ ಹೆಸರು.

ಪಾಹಿಮಾಂ ಸರ್ವಜಿನ್ಮಿತ್ರನೆ
ಪಾಹಿ ಪಾಪವಿನಾಶಕನೆ ಮಾಂ
ಪಾಹಿ ಧರ್ಮವಿನೇತಶಾರದ ಓಜ ಸುಪತಸ್ವಿ ॥
ಪಾಹಿಮಾಂ ತೇಜಸ್ವಿ ನಮೊಮಾಂ
ಪಾಹಿ ದಾನ ಸುಶೀಲ ನಮೊಮಾಂ
ಪಾಹಿ ಯಜ್ಞ ಸುಕರ್ತ ಯಜ್ವೀ ಯಾಗವರ್ತಕನೆ ॥ ೨೬ ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವೇ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಸರ್ವಜಿತ್=ಜಗತ್ತನ್ನು ಜಯಿಸುವರೆಂದರ್ಥ ೪೮ನೆಯ ಹೆಸರು. ಜಗನ್ಮಿತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಮಿತ್ರ ೪೯ನೆಯ ಹೆಸರು. ಪಾಪವಿನಾಶಕ ೫೦ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸದಾ ಧರ್ಮರತರಾದುದರಿಂದ ಧರ್ಮ ೫೧ನೆಯ ಹೆಸರು. ವಿನೀತ ೫೨ನೆಯ ಹೆಸರು. ಶತೃಗಳಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಶಾರದ ೫೩ನೆಯ ಹೆಸರು. ಓಜಸ್ವಿ ೫೪ನೆಯ ಹೆಸರು. ತಪಸ್ವಿ ೫೫ನೆಯ ಹೆಸರು. ತೇಜಸ್ವಿ ೫೬ನೆಯ ಹೆಸರು. ದಾನಶೀಲರಾದುದರಿಂದ ದಾನ ೫೭ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸುಶೀಲ ೫೮ನೆಯ ಹೆಸರು. ಯಜ್ಞ ೫೯ನೆಯ ಹೆಸರು. ಕರ್ತ ೬೦ನೆಯ ಹೆಸರು. ಯಜ್ವೀ ೬೧ನೆಯ ಹೆಸರು. ಯಾಗವರ್ತಕ ೬೨ನೆಯ ಹೆಸರು.

ಪಾಹಿ ಪ್ರಾಣತ್ರಾಣ ಅಮಋಷಿ
ಪಾಹಿಮಾಂ ಉಪದೇಷತಾರಕ
ಪಾಹಿ ಕಾಲಕ್ರೀಡನಸುಕರ್ತಾ ಸುಕಾಲಜ್ಞ ॥
ಪಾಹಿ ಕಾಲಸುಸೂಚಕನೆ ಮಾಂ
ಪಾಹಿ ಕಲಿಸಂಹರ್ತಕಲಿ ಮಾಂ
ಪಾಹಿ ಕಾಲಸ್ವಾ(ಶ್ಯಾ)ಮರೇಶ ಸದಾರತಸುಬಲನೆ ॥ ೨೭ ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವೇ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಪ್ರಾಣ ೬೩ನೆಯ ಹೆಸರು. ಮಹಾಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ತ್ರಾಣನೆಂದು ೬೪ನೆಯ ಹೆಸರು. ಶತೃಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಪ ಉಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಅಮರ್ಷಿ ಎಂದು ೬೫ನೆಯ ಹೆಸರು. ಉಪದೇಷ್ಟಾ=ಲೋಕಗುರು ೬೬ನೆಯ ಹೆಸರು. ತಾರಕ=ಉದ್ಧಾರಕನು ೬೭ನೆಯ ಹೆಸರು. ಕಾಲಕ್ರೀಡನ=ಕಾಲಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕ್ರೀಡಿಸುವವನು ೬೮ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸುಕರ್ತಾ=ಸತ್ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿಸುವವನು ೬೯ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸುಕಾಲಗ=ಕಾಲ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವನು ೭೦ನೆಯ ಹೆಸರು. ಕಾಲಸುಸೂಚಕ = ಕಾಲನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವವನು ೭೧ನೆಯ ಹೆಸರು. ಕಲಿಸಂಹರ್ತ ೭೨ನೆಯ ಹೆಸರು. ಕಲೀ=ಕಾಲಜ್ಞಾನ ಉಳ್ಳವನು. "ಕಲಾ ಅಸ್ಮಿನ್ನಸ್ತೀತಿಕಲಿ" ೭೩ನೆಯ ಹೆಸರು. ಕಾಲ ೭೪ನೆಯ ಹೆಸರು, ಶ್ಯಾಮರೇತ ೭೫ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸದಾರತ=ಸದಾ ಸುಖಮಯನು ೭೬ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸುಬಲ ೭೭ನೆಯ ಹೆಸರು, ಪಾಹಿ.

ಪಾಹಿ ಪಾಹಿ ಸಹೋಸದಾಕಪಿ
ಪಾಹಿ ಗಮ್ಯ ಜ್ಞಾನದಶಕಲ
ಪಾಹಿಮಾಂ ಶ್ರೋತವ್ಯನಮೋ ಸಂಕೀರ್ತಿತವ್ಯನಮೋ ॥

ಪಾಹಿಮಾಂ ಮಂತವ್ಯಕವ್ಯನೆ
ಪಾಹಿ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯನೆ ಸುಸಖ್ಯನೆ
ಪಾಹಿಮಾಂ ಗಂತವ್ಯ ಕ್ರವ್ಯನೆ ಪಾಹಿಸ್ಮರ್ತವ್ಯ ॥ ೨೮ ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವೇ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಸಹ=ಸಹನಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು ೭೮ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸದಾಕಪಿ= ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ "ಆಕಪೇರ್ದುಃಖಪೇಷಣತ್ವಾತ್" ದುಃಖನಾಶಕನು ೭೯ನೆಯ ಹೆಸರು. ಗಮ್ಯಜ್ಞಾನ=ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು ೮೦ನೆಯ ಹೆಸರು. ದಶಕಲ= ಅನಂತವಾದ (ಪೂರ್ಣವಾದ) ಕಲ=ಜ್ಞಾನ ಉಳ್ಳವನು ೮೧ನೆಯ ಹೆಸರು. ಶ್ರೋತವ್ಯ= ಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು ೮೨ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸಂಕೀರ್ತಿತವ್ಯ ೮೩ನೆಯ ಹೆಸರು, ಮಂತವ್ಯ=ಮನನಯೋಗ್ಯನು ೮೪ನೆಯ ಹೆಸರು. ಕವಿಗಳಿಂದ (ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ) ವರ್ಣಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದುದರಿಂದ ಕವ್ಯ ೮೫ನೆಯ ಹೆಸರು. ದ್ರಷ್ಟವ್ಯ=ನೋಡಲು ಯೋಗ್ಯನು ೮೬ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸಖ್ಯ=ಸಖ್ಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನು ೮೭ನೆಯ ಹೆಸರು. ಗಂತವ್ಯ= ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯನು ೮೮ನೆಯ ಹೆಸರು. ಕ್ರವ್ಯ=ಸೇವೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯನು "ಕೃಕರಣೆ" ೮೯ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸ್ಮರ್ತವ್ಯ=ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯನು ೯೦ನೆಯ ಹೆಸರು.

ಪಾಹಿ ಸೇವ್ಯ ಸುಭವ್ಯನಮೋ ಮಾಂ
ಪಾಹಿ ಸ್ವರ್ಗವ್ಯನಮೋ ಭಾವ್ಯನೆ
ಪಾಹಿಮಾಂ ಜ್ಞಾತವ್ಯ ನಮೋ ವಕ್ತವ್ಯಗವ್ಯ ನಮೋ ॥
ಪಾಹಿಮಾಂ ಲಾತವ್ಯ ವಾಯುವೆ
ಪಾಹಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪ್ರಿಯ
ಪಾಹಿ ಪಾಹಿ ಸರಸ್ವತೀಪತೆ ಜಗದ್ಗುರುವರ್ಯ ॥ ೨೯ ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವೇ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಸೇವ್ಯ ೯೧ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸುಭವ್ಯ=ಪರಮಚತುರನು, ಕಾರ್ಯಕುಶಲನು ೯೨ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸ್ವರ್ಗವ್ಯ=ಸ್ವನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವನು ಸ್ವತಂತ್ರತ್ವಾತ್: ಸ್ವತಂತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಸ್ವ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಅವನು ವಾಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವೆಂದರೆ ವೈಕುಂಠವು, ಭಜಕರಿಗೆ ವೈಕುಂಠವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವ್ಯನೆಂದು ೯೩ನೆಯ ಹೆಸರು, ಭಾವಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದುದರಿಂದ ಭಾವ್ಯ ೯೪ನೆಯ ಹೆಸರು. ಜ್ಞಾತವ್ಯ=ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯನು ೯೫ನೆಯ ಹೆಸರು. ವಕ್ತವ್ಯ=ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸ್ತೋತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯನು ೯೬ನೆಯ ಹೆಸರು. ಗವ್ಯ= ವೇದಗೋಚರನು ೯೭ನೆಯ ಹೆಸರು. ಲಾತವ್ಯ= ವಾಯು ಪದವಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಪದವಿಯ ೯೮ನೆಯ ಹೆಸರು. ವಾಯು ೯೯ನೆಯ ಹೆಸರು. ಬ್ರಹ್ಮ ೧೦೦ನೆಯ ಹೆಸರು. ಹೀಗೆ ೧೦೦ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ೧೦೦ ನಾಮಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪ್ರಿಯನಾದ ಎಲೈ ಸರಸ್ವತೀ ಪತೇ! ಜಗದ್ಗುರುವರ್ಯ! ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು, ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು! ರಕ್ಷಿಸು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ೧೦೦ ನಾಮಗಳು ವಾಯು ದೇವರಿಗೆ ಪೂರ್ವ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿದ್ದವೆಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೇನು? ಇದರ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳಿಂದ ಫಲವೇನೆಂಬುವುದನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವಾಮನಪುರಾಣದಲಿ ಪೇಳಿದ
ಈ ಮಹಾತ್ಮರ ಪರಮಮಂಗಳ
ನಾಮಗಳ ಸಂಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕ ನಿತ್ಯಸ್ಮರಿಸುವರ ॥
ಶ್ರೀಮನೋರಮನವರು ಬೇಡಿದ
ಕಾಮಿತಾರ್ಥಗಳಿತ್ತು ತನ್ನ ತ್ರಿ
ಧಾಮದೊಳಗನುದಿನದಲಿಟ್ಟಾನಂದ ಪಡಿಸುವನು ॥ ೩೦ ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವೇ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ವಾಮನ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಪೇಳಿದ, ಈ ಮಹಾತ್ಮರ ಪರಮ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ೧೦೦ ನಾಮಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸ್ಮರಿಸುವವರನ್ನು, ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮನೋಹರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಅವರು ಬೇಡಿದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ತನ್ನ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ, ಅನಂತಾಸನ ವೈಕುಂಠವೆಂಬ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಆನಂದಪಡಿಸುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ವಾಯು ದೇವರು ಸಾಧನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಾಗುವದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಸಮೀರಗೆ ನೂರು ಜನ್ಮಮ
ಹಾಸುಖ ಪ್ರಾರಬ್ಧಭೋಗ ಪ್ರ
ಯಾಸವಿಲ್ಲದಲೈದಿದನು ಲೋಕಾಧಿಪತ್ಯವನು ॥
ಭೂಸುರನ ಒಪ್ಪಿಡಿಯವಲಿಗೆ ವಿ
ಶೇಷಸೌಖ್ಯವನಿತ್ತ ದಾತನ
ದಾಸವರ್ಯನು ಲೋಕಪತಿಯೆನಿಸುವುದು ಅಚ್ಚರವೆ ॥ ೩೧ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಈ ಸಮೀರಗೆ=ಈ ವಾಯು ದೇವರಿಗೆ, ನೂರು ಜನ್ಮ ಮಹಾಸುಖಪ್ರಾರಬ್ಧಭೋಗ=ಮಹಾ ಸುಖಮಯವಾದ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಭೋಗವಿರುವುದು. ಇವರು ಪ್ರಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ, ಲೋಕಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು=ಸತ್ಯ ಲೋಕಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಅಥವಾ ಸರ್ವ ಲೋಕಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಯ್ಯೈದಿದನು=ಹೊಂದಿದರು. ಭೂಸುರನ=ಕುಚೇಲನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ, ಒಪ್ಪಿಡಿಯವಲಿಗೆ=೧ ಹಿಡಿ ಅವಲಕ್ಕಿಗೆ, ವಿಶೇಷ ಸೌಖ್ಯವನಿತ್ತ, ದಾತನ=ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ, ದಾಸವರ್ಯನು=ದಾಸ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆನಿಸುವ ವಾಯುದೇವರು ಲೋಕಾಧಿಪತಿ ಎನಿಸುವುದು ಅಚ್ಚರವೆ=ಆಶ್ಚರ್ಯವೆ! ಎಂದಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಈ ವಾಯು ದೇವರು ಒಟ್ಟು ೧೦೦ ಕಲ್ಪ ಸುಖ ಪ್ರಾರಬ್ಧವನ್ನನುಭವಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕುಚೇಲನ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅವಲಕ್ಕಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವನಿಗೆ ಇಹದಲ್ಲಿ ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಇಂತಹಾ ದಾತನ ದಾಸವರ್ಯರಾದ ವಾಯು ದೇವರಿಗೆ ಲೋಕಾಧಿಪತ್ಯ ಬರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು!

ದ್ವಿಶತಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡದೀ
ಪೆಸರಿನಿಂದಲಿ ಕರೆಸಿದನು ತ
ನ್ನೊಶಗರಮರರೊಳಗಿಟ್ಟು ಮಾಡುವನವರ ಸಾಧನವ ॥
ಅಸದುಪಾಸನೆಗೈವ ಕಲ್ಯಾ
ದ್ಯಸುರಪರ ಸಂಹರಿಸಿ ತಾಪೊಂ
ಬಸುರಪದವೈದಿದನು ಗುರುಪವಮಾನ ಸತಿಯೊಡನೆ ॥೩೨ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ದ್ವಿಶತಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ=೨೦೦ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡದೇ, ಈ ಪೆಸರಿನಿಂದ = ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ೧೦೦ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಋಜು ಎಂತಲೂ, ೧೦೧ನೆಯ ಕಲ್ಪ ಮೊದಲು ಕಲ್ಕಿ ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರವರೆಗೂ ೧೦೦ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿದನು. ಅಮರರ=ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ತನ್ನೊಶಗ=ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರುವಂತೆ, ಒಳಗಿಟ್ಟು =ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅವರ ಸಾಧನವ=ದೇವತೆಗಳು ಮೊದಲಾದವರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವರು. ಅಸದುಪಾಸನೆಗೈವ=ಸೋಹಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಉಪಾಸಕರಾದ, ಕಲ್ಯಾದ್ಯುಸುರಪರ=ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯಾಧಿಪತಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಗುರುಪವಮಾನ= ಜಗದ್ಗುರುವೆನಿಸಿದ ವಾಯುದೇವರು, ಸತಿಯೊಡನೆ=ತಮ್ಮ ಸತಿಯರಾದ ಭಾರತೀದೇವಿಯರೊಡನೆ, ತಾ=ತಾವು, ಪೊಂಬಸುರಪದವಿಯ=ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಯನ್ನು, ಐದಿದನು=ಹೊಂದಿದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಋಜುಗಣದವರಿಗೆ ಒಟ್ಟು ೨೦೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನವೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮೊದಲು ೧೦೦ ಕಲ್ಪಗಳ ವರೆಗೆ ಋಜುವೆಂತಲೂ ೧೦೧ ಮೊದಲು ಕಲ್ಕಿ ಮೊದಲಾದ ೯೭ನೆಯ ಹೆಸರವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ೯೭ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಳೆದು ೯೮ ಲಾತವ್ಯರೆಂತ ಹೆಸರು ಪಡೆಯುವರು. ೯೯ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಾಯು ಪದವೀಗೆ ಬರುವರು. ೧೦೦ನೆಯ ಕಲ್ಪ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು. ಆದ್ಯಂತ ೨೦೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನವಾಗಬೇಕು. ವಾಯುಪದವಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಶದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕ್ಕೊಂಡು ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಅವರವರಿಂದ ಮಾಡಿಸಿ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಗತಿ ಕೊಡಿಸುವರು. ಅನ್ಯಥಾ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಭಾರತಿ ದೇವಿಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಯನ್ನೈದುವರು.

ಅನಿಮಿಷರ ನಾಮದಲಿ ಕರೆಸುವ
ಅನಿಲದೇವನು ಒಂದುಕಲ್ಪದಿ
ವನಜ ಸಂಭವನೆನಿಸಿ ಎಂಭತ್ತೇಳುವರೆ ವರುಷ ॥
ಗುಣತ್ರಯ ವರ್ಜಿತನ ಮಂಗಳ
ಗುಣಕ್ರಿಯಗಳ ಸುರೂಪಗಳುಪಾ
ಸನವು ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿ ಪೃಥಿವ್ಯಂತರದಿ ಇರುತಿಹನು ॥ ೩೩ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಅನಿಲದೇವರು=ವಾಯು ದೇವರು, ಒಂದು ಕಲ್ಪದಿ=೯ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ಅನಿಮಿಷರನಾಮದಲಿ=ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಣನೆ ಮಾಡಿಸಿಕ್ಕೊಂಡು ಜೀವೋತ್ತಮರೆಂದು ಕರೆಸುವರು. ವನಜಸಂಭವನೆನಿಸಿ=ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದ ಮೇಲೆ ೧೦೦ ಕಲ್ಪದ ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂಭತ್ತೇಳುವರೆ ವರ್ಷ= ಪ್ರಳಯದ ಸಂಧಿ ಕಾಲವು ೧೨ ॥ ವರ್ಷ ಹೋಗುತಾ ಉಳಿದ ೮೭॥ ವರ್ಷಗಳು, ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿ ಪೃಥಿವ್ಯಂತರದಿ=ಅವ್ಯಕ್ತ ತತ್ವ ಮೊದಲು ಪೃಥಿವೀ ತತ್ವದ ವರೆಗೂ ಇರುವ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿದ್ದು, ಗುಣತ್ರಯವರ್ಜಿತನ=ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಸತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಬದ್ಧನಾಗದಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯ, ಗುಣಕ್ರಿಯ ಸುರೂಪಗಳ=ಆನಂದಾದಿ ಗುಣಗಳು, ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳು, ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪಗಳು ಇವುಗಳ ಉಪಾಸನವು ಇರುತಿಹದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ವಾಯುದೇವರು ವಾಯು ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಜೀವೋತ್ತಮರೆನಿಸಿ, ದೇವತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಗಣನೆಯಲ್ಲಿರುವರು. ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವೀಗೆ ಬಂದ ನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮಮಾನದಿಂದ ೧೦೦ ವರ್ಷದ ಕಲ್ಪದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ೧೨॥ ವರ್ಷ ಸಂಧಿ ಕಾಲ ಹೋಗುವುದು. ಉಳಿದ ೮೭॥ ವರ್ಷಗಳು ಅವ್ಯಕ್ತ ತತ್ವದ ವರೆಗೂ ಇರುವ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಾಕೃತ ಗುಣಗಳಿಂದ ಬದ್ಧನಲ್ಲದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮಂಗಳಕರವಾದ, ಆನಂದಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು, ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು, ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವರು.

ಮಹಿತ ಋಜುಗಣಕೊಂದೆ ಪರಮೋ
ತ್ಸಾಹವರ್ಜಿತವೆಂಬ ದೋಷವು
ವಿಹಿತವೇಸರಿ ಇದನುಪೇಳ್ದಿರೆ ಮುಕ್ತಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ॥
ಬಹುದು ಸಾಮ್ಯಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಯು
ದೃಹಿಣಪದ ಪರ್ಯಂತ ವೃದ್ಧಿಯು
ಬಹಿರುಪಾಸನೆ ಉಂಟನಂತರ ಬಿಂಬದರ್ಶನವು ॥ ೩೪ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಮಹಿತ=ಪೂಜ್ಯವಾದ ಋಜುಗಣಕ್ಕೆ, ಪರಮೋತ್ಸಾಹವರ್ಜಿತವೆಂಬ=ಭಗವಂತನ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಉತ್ಸಾಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ, ಒಂದೇ ದೋಷವು. ಆ ದೋಷವು ವಿಹಿತವೇ ಸರಿ! ಇದನುಪೇಳದಿರೆ=ಈ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಮುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ, ಸಾಮ್ಯಬಹುದು=ಸಮರೆಂದಾಗುವುದು. ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಯು, ದೃಹಿಣಪದಪರ್ಯಂತ=ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಯ ವರೆಗೂ, ವೃದ್ಧಿಯು=ಕಲ್ಪ ಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಬರುವುದು. ಬಹುರುಪಾಸನೆಯುಂಟು=ಹೊರಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಉಪಾಸನೆಯುಂಟು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಬಿಂಬ ದರ್ಶನವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಪೂಜ್ಯವಾದ ಋಜುಗಣದವರಿಗೆ ಒಂದು ದೋಷ ಮಾತ್ರವಿರುವುದು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೂ ೨೦೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನ ಆಗಲೇಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಈಗೆಲ್ಲಿ ನಾವು ಭಗವಂತನನ್ನು ನೋಡುವುದೆಂಬ ಕಾಲ ವಿಳಂಬದಿಂದ ಉಪಾಸನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಸಾಹವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗಾದರೂ ನಾಳೆ ಬೆಳಗಾದರೆ ನನಗೆ ದೊಡ್ಡ ಪದವಿಯು ಬರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹವಿರುವುದೋ ೫೦–೬೦ ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಪದವಿ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಆ ಉತ್ಸಾಹವು ಬರುವುದೆ? ಅದರಂತೆ ಋಜುಗಣದವರಿಗೂ ಆ ದೋಷ ಒಂದಿದ್ದೇ ಇರುವುದು. ಆದರೆ ಆ ದೋಷವು ಅವರಿಗೆ ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವದು ಯುಕ್ತವೇ ಸರಿ! ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಮುಕ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಋಜುಗಣದವರು, ಪದವಿಗೆ ಬಂದವರು, ಬಾರದವರು ಎಲ್ಲರೂ ಸಮರೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ದೋಷವು ಯುಕ್ತವೇ ಸರಿ ಎಂದರು. ಕಲ್ಪಸಾಧನೆ ಹೆಚ್ಚಿದ ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಬರುವುದು. ಇವರಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತೋಪಾಸನೆಯುಂಟು. ಬಿಂಬಾಪರೋಕ್ಷವು ಸಾಧನಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಆಗುವುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಪರೋಕ್ಷವು ಸಾಧನಾನಂತರ ವಿಶೇಷಾಪರೋಕ್ಷವೂ ಉಂಟೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಭಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕೆಲವು ಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯಗಳಿರುವವು. ಅವುಗಳು ಮೋಹಕವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಜ್ಞಾನರಹಿತ ಭಯತ್ವ ಪು
ರಾಣದೈತ್ಯರಮೋಹಕವು ಚತು
ರಾನನಗೆಕೊಡುವದೆ ಮೋಹಾಜ್ಞಾನಭಯಶೋಕ ॥
ಭಾನುಮಂಡಲ ಚಲಿಸಿದಂದದಿ
ಕಾಣುವನು ದೃಗ್ದೋಷದಿಂದಲಿ
ಶ್ರೀನಿವಾಸನಪ್ರೀತಿಗೋಸುಗ ತೋರ್ದನಲ್ಲದಲೆ ॥ ೩೫ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳಿಗೆ, ಜ್ಞಾನರಹಿತ=ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ= ಅಂದರೆ ಅಜ್ಞಾನ ಉಂಟೆಂದರ್ಥ, ಭಯತ್ವ=ಭಯಪಡುವಿಕೆ ಇವುಗಳನ್ನು, ಪೇಳ್ವ ಪುರಾಣ= ಪುರಾಣ ವಚನವು, ದೈತ್ಯರ ಮೋಹಕವು=ದೈತ್ಯರನ್ನು ಮೋಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಿದ ವಚನಗಳು. ಚತುರಾನನಗೆ=ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಿಗೆ, ಮೋಹ, ಅಜ್ಞಾನ, ಭಯ, ಶೋಕ ಇವುಗಳು, ಕೂಡುವುದೆ=ಉಂಟೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೆ? ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಪ್ರೀತಿಗೋಸುಗ, ತೋರ್ದನಲ್ಲದಲೆ= ಅಜ್ಞಾನ, ಭಯ ಮೊದಲಾದವು ಇದ್ದಂತೆ ತೋರಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ನಿಜವಾಗಿ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ದೃಗ್ದೋಷದಿಂದಲಿ=ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಚಕಾಮಲ ಮೊದಲಾದ ದೋಷದಿಂದಲೋ ಅಥವಾ ಪಿತ್ತದಿಂದ ಕಣ್ಣು ತಿರುಗುವಾಗಲೋ, ಭಾನುಮಂಡಲ ಚಲಿಸುವಂದದಿ=ಸೂರ್ಯ ಮಂಡಲವು ತಿರುಗಿದಂತೆ ತೋರುವ ಹಾಗೆ, ಕಾಣುವದು=ಜನರ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ರಾಮಾಯಣ ಸುಂದರಕಾಂಡದಲ್ಲಿ, ಹನುಮಂತ ದೇವರು ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾವಣಾಂತಃಪುರವೆಲ್ಲಾ ಹುಡುಕಿ ಕಾಣದೇ ಬಹಳ ಶೋಕಪಟ್ಟು ಕಡೆಗೆ ಅಶೋಕ ವನದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಂಡರೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತ ದೇವರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನವು ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಈ ವಿಷಯವಾದ ಸಂಶಯ ಪರಿಹಾರವು ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದ ೭ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ "ಯದ್ಯಪ್ಯೇತೇ ನಪಶ್ಯಂತೆ ನಿಶಾಚರ ಗಣಾಸ್ತುಯೇ॥ ದ್ಯುಲೋಕಚಾರಿಣಃ ಸರ್ವೇ ಪಶ್ಚಂತ್ರ್ಯುಷಯ ಏವಚ॥॥೧೪॥ ತೇಷಾಂ ವಿಡಂಬನಾಯೈವ ದೈತ್ಯಾನಾಂ ವಂಚನಾಯಚ॥ ಪಶ್ಯತಾಂಕಲಿ ಮುಖ್ಯಾನಾಂ ವಿಡಂಬೋಯಂ ಕೃತೋ ಭವೇತ್॥॥೧೫॥ ಹನುಮಂತ ದೇವರು ಸೀತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿದುದು ರಾತ್ರಿ ರಾಕ್ಷಸರೆಲ್ಲರೂ ಮಲಗಿರುವಾಗ, ಹೀಗಿರಲು ದೈತ್ಯರನ್ನು ವಂಚಿಸಲು ಎಂಬ ಸಮಾಧಾನವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುವುದೆಂದರೆ, ಯದ್ಯಪಿ ರಾವಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಕ್ಷಸರು ಮಾತ್ರ ನೋಡಲಿಲ್ಲ, ಆದರೂ ಅಂತರಿಕ್ಷವಾಸಿಗಳಾದ ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡುತ್ತಿರುವರು. ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಋಷಿಗಳೂ ನೋಡುತ್ತಿರುವರು. ಆ ದೇವತೆಗಳೂ ಋಷಿಗಳು ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಿಡಂಬನವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ದೈತ್ಯರನ್ನು ವಂಚಿಸುವುದಕ್ಕೂ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಮೋಹ ಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಈ ವಿಡಂಬನವನ್ನು ಹನುಮಂತ ದೇವರು ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಂತೆ ಭೀಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಿಜವಾದುದಲ್ಲ, ಅಜ್ಞರ ಮೋಹಕ್ಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ; ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನ ಭಯ ಶೋಕಾದಿಗಳು ಎಲ್ಲಿಯವು, ಭಗವದ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಜ್ಞಾನವು ಕಿಂಚಿದ್ಭಯವೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಇರುವದು. ಮಿಕ್ಕ ಜಗದ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಭಗವದ್ವಿಷಯದ ಅಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಭಗವತ್ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ತೋರ್ಪಡಿಸುವರು. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಾಚಕಾಮರಾದಿ ದೋಷದಿಂದ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವು ಚಲಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುವದು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳು ಭಯ ಶೋಕಾದಿಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರೆಂದು ತಮ್ಮ ದೋಷದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ವರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಕಮಲಸಂಭವ ಸರ್ವರೊಳಗು
ತ್ತಮ ನೆನಿಸುವನು ಎಲ್ಲಕಾಲದಿ
ವಿಮಲಭಕುತಿ ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯಾದಿ ಗುಣದಿಂದ ॥
ಸಮಭ್ಯಧಿಕವಿವರ್ಜಿತನ ಗುಣ
ರಮೆಯ ಮುಖದಿಂದರಿತು ನಿತ್ಯದಿ
ದ್ಯುಮಣಿಕೋಟಿಗಳಂತೆ ಕಾಂಬನು ಬಿಂಬರೂಪವನು ॥ ೩೬ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಕಮಲಸಂಭವ=ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು,ವಿಮಲಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲಕಾಲದಲಿ= ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ, ಸರ್ವರೊಳಗೆ ಉತ್ತಮರೆನಿಸುವರು. ಸಮಭ್ಯಧಿಕವಿವರ್ಜಿತನ=ಸಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮರು ಇಲ್ಲದವನ, ಗುಣ=ಗುಣಗಳನ್ನು, ರಮೆಯ=ರಮಾದೇವಿಯರ, ಮುಖದಿಂದ ಅರಿತು ನಿತ್ಯದಿ, ದ್ಯುಮಣಿಕೋಟಿಗಳಂತೆ=ಕೋಟಿ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಬಿಂಬ ರೂಪವನು, ಕಾಂಬನು=ಕಾಣುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ, ವೈರಾಗ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕ ಗರುಡ, ಶೇಷ, ರುದ್ರಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರೆನಿಸುವರು. ಸಮರು ಅಧಿಕರು ಇಲ್ಲದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ರಮಾದೇವಿಯರ ಮುಖದಿಂದ ಶ್ರವಣ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಿಂಬ ರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕೋಟಿ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶ ಉಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ ಕಾಂಬುವರು.

ಜ್ಞಾನಭಕ್ತ್ಯಾದ್ಯಖಿಳಗುಣ ಚತು
ರಾನನೊಳಗಿಪ್ಪಂತೆ ಮುಖ್ಯ
ಪ್ರಾಣನಲಿಚಿಂತಿಪುದು ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ಕೊರತೆಯಾಗಿ ॥
ನ್ಯೂನಋಜುಗಣ ಜೀವರಲಿ ಕ್ರ
ಮೇಣ ವೃದ್ಧಿಜ್ಞಾನಭಕುತಿ ಸ
ಮಾನ ಭಾರತಿವಾಣಿಗಳಲಿಪದಪ್ರಯುಕ್ತಧಿಕ ॥ ೩೭ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಜ್ಞಾನಭಕ್ತ್ಯಾದ್ಯಖಿಳಗುಣ=ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳು, ಚತುರಾನನೊಳಗಿಪ್ಪಂತೆ= ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿರುವಂತೆ, ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ಕೊರತೆಯಾಗಿ= ಪದಪ್ರಯುಕ್ತ ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲಿ= ವಾಯು ದೇವರಲ್ಲಿ, ಚಿಂತಿಪುದು=ಚಿಂತನೆ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು, ಋಜುಗಣಜೀವರಲಿ, ನ್ಯೂನ=ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿದ್ದು, ಕ್ರಮೇಣ ವೃದ್ಧಿ=ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಲ್ಪಸಾಧನವಾದ ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವವು. ಭಾರತಿವಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ=ಭಾರತಿ, ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರಲ್ಲಿ, ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿಸಮಾನ=ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವು ಸಮಾನವಾಗಿರುವವು. ಆದರೆ, ಪದಪ್ರಯುಕ್ತಧಿಕ=ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿಗಿರುವುದೆಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಎಷ್ಟು ಇರುವವೋ ಅಷ್ಟು ವಾಯು ದೇವರಲ್ಲೂ ಇರುವವು. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ವಾಯುದೇವರಕಿಂತಲೂ ಒಂದು ಕಲ್ಪ ಸಾಧನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪದವಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಅಧಿಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಲ್ಲಿ ಕಿಂಚಿನ್ಮಾತ್ರವಿರುವುದು. ಇವು ಋಜುಗಣದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಕಲ್ಪ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಬರುವವು. ಸರಸ್ವತೀ, ಭಾರತಿಯರಲ್ಲೂ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳಂತೆ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳು ಸಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಅಧಿಕ್ಯವು ಕೊಂಚವಿರುವುದು. "ಯಾವಜ್ಞಾನಂ ಚಾಸ್ತಿಮೇ ವಾಸುದೇವ ತಾವತ್ ಜ್ಞಾನಂ ವಾಯುದೇವಸ್ಯ ಚಾಸ್ತಿ॥" ಇತ್ಯಾದಿ ಗರುಡ ಪುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡ ವಚನವು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು.

ಸೌರಿಸೂರ್ಯನತೆರದಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ
ಮೀರಗಾಯತ್ರೀಗಿರಿಗಳೊಳು
ತೋರುವದು ಅಸ್ಪಷ್ಟರೂಪದಿ ಮುಕ್ತಿಪರ್ಯಂತ ॥
ವಾರಿಜಾಸನ ವಾಯು ವಾಣೀ
ಭಾರತಿಗಳಿಗೆ ಮಹಾಪ್ರಳಯದಿ
ಬಾರದಜ್ಞಾನಾದಿ ದೋಷವುಹರಿಕೃಪಾಬಲದಿ ॥ ೩೮ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಸೌರಿಸೂರ್ಯನತೆರದಿ=ಸೌರಿ ಎಂದರೆ ಶನೈಶ್ಚರನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಆ ಗ್ರಹವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸಾಧಾರಣವಾದ ದೀಪದಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಣದಿಂದ ದೀಪವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ದೀಪದಂತೆ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ನೋಡುವಾಗ ಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪದಿಂದಲೂ ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಹೇಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣದೊ ಹಾಗೆ ಅನ್ಯತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾದರೆ, ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಾಣುವಂತೆ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಕಾಣುವರು. ಸೂರ್ಯಮಂಡಲ ಗತ ಪದಾರ್ಥವು ಹೇಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಭಗವದ್ಗತ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮ, ಸಮೀರ= ವಾಯುದೇವರು, ಗಾಯತ್ರೀ=ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರು, ಗಿರಿ=ಭಾರತೀ ದೇವಿಯರು ಇವರುಗಳೊಳು

ಮುಕ್ತಿಪರ್ಯಂತ, ಅಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪದಿ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗದೆ ತೋರುವದು. ವಾರಿಜಾಸನ=ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು, ವಾಯುದೇವರು, ವಾಣೀ=ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರು, ಭಾರತಿಗಳಿಗೆ=ಭಾರತೀ ದೇವಿಯರು ಇವರುಗಳಿಗೆ, ಮಹಾಪ್ರಳಯದಿ=ಮಹಾ ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹರಿ ಕೃಪಾಬಲದಿ, ಅಜ್ಞಾನಾದಿ ದೋಷವು ಬಾರದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ದೀಪಗಳನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡಬಹುದು. ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವನ್ನು ಹಾಗೆ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು, ವಾಯು ದೇವರು, ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯರು ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದೀಪ ಪ್ರಕಾಶದಂತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುವರು. ಸರ್ವತ್ರ ಗತ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲ ಪ್ರಕಾಶವು ಕಾಣುವಂತೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವದು. ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯಾದುದರಿಂದ ವಾಯು ದೇವರು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುವರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮುಕ್ತರಾದ ಮೇಲೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವರು. ಮುಕ್ತರಾದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಈ ತಾರತಮ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದೆಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯುದೇವರು, ಸರಸ್ವತೀ, ಭಾರತೀ ದೇವಿಯರು ಇವರಿಗೆ ಮಹಾ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃಪಾಬಲದಿಂದ ಅಜ್ಞಾನಾದಿ ದೋಷಗಳು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗರುಡ ಪುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ "ಅಸ್ಪಷ್ಟರೂಪೇಜ್ಞಾನಬಲೇನ ಶೇಷಃ ಸೌರಿಪ್ರಕಾಶಸ್ಯ ಯಥೈವದರ್ಶನಂ॥ ತಥಾಮಮ ಜ್ಞಾನಗತೋ ವಿಶೇಷಃ ದೀಪಪ್ರಕಾಶಸ್ಯ ಯಥೈವ ದರ್ಶನಂ॥ ತಥಾಜ್ಞಾನಂ ವಾಯುದೇವಸ್ಯ ಚಾಸ್ತಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟತಾ ನ್ಯೂನತಾ ಹ್ಯಸ್ತಿವಾಯೋಃ॥ ತಥಾಽಜ್ಞಾನಂ ನೈವ ಸಂಚಿಂತನೀಯಂ ಚೈತಾದೃಶಜ್ಞಾನ ವ್ಯಕ್ತಿರ್ಮುರಾರೇ॥ ವಾಯ್ವಾದೀನಾಂ ಮೋಕ್ಷಪರ್ಯಂತ ಮಸ್ತಿವಾಯೋಮಮಪ್ರಳಯೇ ಸೃಷ್ಟಿ ಕಾಲೇ॥ ತಥಾಗಾಯತ್ರ್ಯಾನಾಸ್ತಿನಾಸ್ತ್ಯೇವಮೋಹಃ ಗಾಯತ್ರೀವದ್ಭಾರತೀ ದೇವದೇವ॥" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಆಧಾರವಾಗಿರುವುವು. ಈ ಪದ್ಯಾರ್ಥವೇ ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ನೂರು ವರುಷಾನಂತರದಲಿ ಸ
ರೋರುಹಾಸನತನ್ನ ಕಲ್ಪದ
ಲಾರುಮುಕ್ತಿಯನೈದುವರೊ ಅವರವರ ಕರದೊಯ್ದು ॥
ಶೌರಿಪುರದೊಳಗಿಪ್ಪ ನದಿಯಲಿ
ಕಾರುಣಿಕ ಸುಸ್ನಾನ ನಿಜಪರಿ
ವಾರಸಹಿತದಿಮಾಡಿ ಹರಿ ಉದರಪ್ರವೇಶಿಸುವ ॥ ೩೯ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ನೂರುವರ್ಷಾನಂತರದಿ=ಬ್ರಹ್ಮಮಾನದಿಂದ ನೂರುವರ್ಷಾತ್ಮಕವಾದ ಒಂದು ಕಲ್ಪವು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ, ಸರೋರುಹಾಸನ=ಪದ್ಮಾಸನರಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು, ತಮ್ಮ ಕಲ್ಪದಲಿ=ತಮ್ಮ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ಆರುಮುಕ್ತಿಯನೈದುವರೊ=ಆ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರು ಯಾರಿರುವರೋ, ಅವರವರ ಕರೆದೊಯ್ದು= ಅವರುಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಶೌರಿಪುರದೊಳಗಿಪ್ಪ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೋಕದ ಮಧ್ಯದೊಳಗಿರುವ, ನದಿಯಲಿ= ವಿರಜಾನದಿಯಲ್ಲಿ, ನಿಜಪರಿವಾರಸಹಿತದಿ=ವಾಣೀ ಶೇಷ ಗರುಡಾದಿ ತಮ್ಮ ಪರಿವಾರಗಳಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ, ಸುಸ್ನಾನಮಾಡಿ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ನಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗ ಶರೀರಗಳು ಭಂಗವಾಗುವವು. ತದನಂತರದಲ್ಲಿ, ಕಾರುಣಿಕ=ಕರುಣಾಳುವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು, ಹರಿಉದರ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಉದರವನ್ನು, ಪ್ರವೇಶಿಸುವ=ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪವೆಂದು ಹೆಸರು. ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಸೂರ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಮೊದಲಾದ ಮುಕ್ತಿ ಯೋಗ್ಯರಲ್ಲಿ ೧೦–೨೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದೇ ಕಲ್ಪದ ಸಾಧನೆ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯವು. ಈ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಂದವರು ಇದೇ ಕಲ್ಪದಲ್ಲೇ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯವುಂಟು. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೊಂದಿಗೆ ವಿರಜಾನದೀ ಸ್ನಾನದಿಂದ ಲಿಂಗ ಶರೀರ ಭಂಗವಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಯಾಗಬೇಕು. ಹೀಗೆ ನಿಯಮವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪವು ಮುಗಿಯುವದು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಾಗಬೇಕಾದ ಜೀವರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಇಂದ್ರರು ಮೊದಲಾದ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಾಗುವ ತಮ್ಮ ಪರಿವಾರದಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ವೈಕುಂಠ ಲೋಕದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿರಜಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಲಿಂಗ ಶರೀರ ಭಂಗವಾದ ಕೂಡಲೆ ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉದರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಮುಕ್ತರಾದವರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವಾಸುದೇವನ ಉದರದಲಿ ಪ್ರ
ವೇಶಗೈದಾನಂತರದಿ ನಿ
ರ್ದೋಷ ಮುಕ್ತರು ಉದರದಿಂಪೊರಮಟ್ಟು ಹರುಷದಲಿ ॥
ಈತನಿಂದಾಜ್ಞೆಯ ಪಡೆದ ನಂ
ತಾಸನ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ ಮೋಕ್ಷದಿ
ವಾಸವಾಗಿ ವಿಮುಕ್ತದುಃಖರು ಸಂಚರಿಸುತಿಹರು ॥ ೪೦ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ನಿರ್ದೋಷಮುಕ್ತರು=ದೋಷರಹಿತರಾದ ಮುಕ್ತರಾದವರು, ವಾಸುದೇವನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಗೈದಾನಂತರದಿ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ, ಉದರದಿಂ=ಉದರದಿಂದ (ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ), ಪೊರಮಟ್ಟು=ಹೊರಗೆ ಬಂದು, ಹರುಷದಲಿ=ಸಂತೋಷದಿಂದ, ಈಶನಿಂದ=ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ, ಆಜ್ಞೆಯಪಡೆದು= ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಮೋಕ್ಷದಿ=ಮುಕ್ತ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಶ್ವೇತದ್ವೀಪದಲ್ಲೂ, ಅನಂತಾಸನದಲ್ಲೂ, ವಾಸವಾಗಿ=ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾ, ವಿಮುಕ್ತದುಃಖರು=ದುಃಖ ರಹಿತರಾಗಿ, ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿಹರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಮುಕ್ತರಾದವರು ಲಿಂಗ ಭಂಗಾ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಭಗವದುದರ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವರೆಂದು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಅವರು ಏನು ಮಾಡುವರೆಂದರೆ; ಪರಮಾತ್ಮನ ಉದರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅನಂತಾಸನ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವರು.

ಸತ್ವ ಸತ್ವ ಮಹಾಸೂಕ್ಷ್ಮವು
ಸತ್ವಸತ್ವಾತ್ಮಕ ಕಳೇವರ
ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪನೆನಿಪಗತ್ಯಲ್ಪವೆರಡು ಗುಣ ॥
ಮುಕ್ತಿಭೋಗ್ಯವಿದಲ್ಲಜಾಂಡೋ
ತ್ಪತ್ತಿ ಕಾರಣವಲ್ಲ ಹರಿಪ್ರೀ
ತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರಗಳನು ಮಾಡುವನು ॥ ೪೧ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಸತ್ವ ಸತ್ವ ಮಹಾಸೂಕ್ಷ್ಮವು ಸತ್ವಸತ್ವಾತ್ಮಕ ಕಳೇವರ=ಸತ್ವ ಸತ್ವ ಮಹಾಸತ್ವ **"ಸೂಕ್ಷ್ಮಸತ್ವಶ್ಚತುರ್ಮುಖಃ"** ಎಂಬ ಗರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ವಿಶುದ್ಧ ಸತ್ವವೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಹೆಸರು ಅದರ ವಿವರ ಸಾತ್ವಿಕ ಸಾತ್ವಿಕ ಸಾತ್ವಿಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸಾತ್ವಿಕ ಸ್ವರೂಪಾತ್ಮಕವಾದುದು ಅವರ ಸ್ವರೂಪದೇಹವೆಂದರ್ಥ. ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪನೆನಿಪಗೆ=ಸತ್ಯ ಲೋಕಾಧಿಪತಿ ಎನಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ, ಎರಡುಗುಣ=ರಜೋಗುಣ, ತಮೋಗುಣಗಳೆರಡೂ, ಅತ್ಯಲ್ಪ=ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವುವು. (ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಮಾಡಿದ), ಇದು=ಈ ಒಂದು ಕಲ್ಪ ಸಾಧನೆಯು, ಮುಕ್ತಿ ಭೋಗ್ಯವಲ್ಲ=ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸುವ ಸುಖ ಸಾಧನಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಅಜಾಂಡೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ, ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಹರಿ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ, ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಮಾಡುವನು=ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಭಗವತ್ಸೇವೆ ಎಂತಲೂ ಇದರಿಂದ ಭಗವತ್ಪ್ರೀತಿಯಾಗಲೆಂತಲೂ, ಮಾಡುವರೆಂದರ್ಥ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಸತ್ವಗುಣ, ರಜೋಗುಣ, ತಮೋಗುಣವೆಂಬ ಮೂರು ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯದಿಂದ ಸತ್ವಗುಣ ಪ್ರಧಾನರು ಸಾತ್ವಿಕರೆಂತಲೂ, ರಜೋಗುಣ ಪ್ರಧಾನರು ರಾಜಸರೆಂತಲೂ, ತಮೋಗುಣ ಪ್ರಧಾನರು ತಾಮಸರೆಂತಲೂ, ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುವರು. ಒಬ್ಬಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಮೂರು ಗುಣಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುವುವು. ಸತ್ವಗುಣವಧಿಕವಾಗಿ ರಜೋಗುಣ ತಮೋ ಗುಣಗಳು ಅಲ್ಪವಾಗಿ ಇರುವವರು ಸಾತ್ವಿಕ ಸಾತ್ವಿಕ ರಾಜಸರೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುವರು. ಇದರಂತೆಯೇ ಸಾತ್ವಿಕ ಸಾತ್ವಿಕ ತಾಮಸರೆಂಬಿವೆ ಮೊದಲಾದ ಭೇದಗಳುಂಟು. ಈ ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ಸಾತ್ವಿಕ ಸಾತ್ವಿಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸಾತ್ವಿಕರೆಂಬ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ಶೇರಿದವರೆಂಬ ಭಾವ. ರಾಜಸ, ತಾಮಸ ಗುಣಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿರುವವು. ವಾಯು ಪದವಿಯಲ್ಲೇ ಇವರ ಸಾಧನವೆಲ್ಲಾ ಪೂರ್ತಿಯಾಗುವವು. ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಮಾಡುವ ಸಾಧನವು ಕೇವಲ ಹರಿ ಪ್ರೀತಿಗೋಸ್ಕರ. ಇದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧನವೂ ಅಲ್ಲ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕಾರಣವೂ ಅಲ್ಲ. ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧನವೆಲ್ಲಾ ವಾಯು ಪದವಿಯ ಪರ್ಯಂತದಲ್ಲೆ ಪೂರೈಸಿರುವುದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

www.vijayadasaru.net www.sudhama.org www.sarvamoola.org

ಅವತಾರಿಕೆ:– ರುದ್ರ ದೇವರ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪಾದನ್ಯೂನ ಶತಾಬ್ದಪರಿಯಂ
ತೋದಿ ಉಗ್ರತಪಾಹ್ವಯದಿ ಲವ
ಣೋದಧಿಯೊಳಗೆ ಕಲ್ಪದಶತಪವಿದ್ದನಂತರದಿ ॥
ಸಾಧಿಸಿದ ಮಹದೇವಪದ ವಾ
ರೈದು ನವಕಲ್ಪಾವಸಾನಕೆ
ಐದುವನು ಶೇಷನಪದವ ಪಾರ್ವತೀಸಹಿತಾ ॥ ೪೨ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಪಾದನ್ಯೂನಶತಾಬ್ದಪರಿಯಂತ=ಒಂದು ಪಾದ ಕಮ್ಮಿ ೧೦೦ ಅಂದರೆ ೭೫ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ, ಓದಿ=೯೨ನೆಯ ಕಲ್ಪಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ವಾಯು ಪದವಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಇದೇ ವಾಯು ದೇವರು ಲಾತವ್ಯರೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ, ಉಗ್ರತಪಾಹ್ವಯದಿ=ಉಗ್ರತಪಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಲವಣೋದಧಿಯೊಳಗೆ=ಲವಣ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ಕಲ್ಪದಶ=೧೦ ಕಲ್ಪಗಳ ವರೆಗೂ, ತಪವಿದ್ದು=ಉಗ್ರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅನಂತರದಿ=ಅನಂತರದಲ್ಲಿ, ೩೮ ಕಲ್ಪಸಾಧನಾನಂತರ ೩೯ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ಮಹದೇವಪದ=ರುದ್ರ ಪದವಿಯನ್ನು, ಸಾಧಿಸಿದ=ಸಾಧಿಸಿದರು. ಆರೈದುನವಕಲ್ಪಾವಸಾನಕೆ= ೬X೫=೩೦+೯=ಅಂತು ೩೯. ಹೀಗೆ ೩೯ನೆಯ ಕಲ್ಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ=೩೯ ಕಲ್ಪವು ಪೂರೈಸಿದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ೪೦ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತೀ ಸಹಿತ ಶೇಷನಪದವ ಐದುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– "ಸುಶ್ರಾವೋಗ್ರತಪಾನಾಮ ಯೋಗ್ಯೋರುದ್ರಪದಸ್ಯಯಃ॥ ಸಾರ್ಧಂ ಪರಾರ್ಧಂ ವಿಷ್ಣೋಸ್ತು ಗುಣಾರ್ಭಕ್ಷ್ಯಾಸದೋದಿತಃ॥" ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ರುದ್ರ ಪದವಿಗೆ ಅರ್ಹರಾದವರ ಪೈಕಿ ಒಬ್ಬರು ೭೫ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೂ ಲಾತವ್ಯರಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಲವಣ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಉಗ್ರತಪಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ೧೦ ಕಲ್ಪ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ, ತದನಂತರ ೩೮ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ ಮುಗಿದು ೩೯ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ರುದ್ರ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಆ ಕಲ್ಪಾವಸಾನದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ೪೦ನೇ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತೀ ಸಮೇತರಾಗಿ ಶೇಷ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:–ಇಂದ್ರ ಕಾಮರ ಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಇಂದ್ರಮನು ದಶಕಲ್ಪಗಳಲಿ ಸು
ನಂದ ನಾಮದಿಶ್ರವಣಗೈದು ಮು
ಕುಂದನಪರೋಕ್ಷಾರ್ಥ ನಾಲ್ಕು ಸುಕಲ್ಪತಪವಿದ್ದು ॥
ನೊಂದು ಪೊಗೆಯೊಳು ಕೋಟಿವರ್ಷ ಪು
ರಂದರನು ಅದನುಂಡನಂತರ
ಹೊಂದಿದನುನಿಜಲೋಕ ಸುರಪತಿ ಕಾಮನಿದರಂತೆ ॥ ೪೩ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನು, ಮನುದಶ ಕಲ್ಪಗಳಲಿ=೧೦ ಮನ್ವಂತರಗಳಲ್ಲಿ, ಸುನಂದನಾಮದಿ= ಸುನಂದನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಶ್ರವಣಗೈದು=ಗರುಡ ಪದ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಸುಮನಸು ಎಂಬುವರಿಂದ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ, ಮುಕುಂದನ=ಮೋಕ್ಷದಾಯಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಅಪರೋಕ್ಷಾರ್ಥ= ಅಪರೋಕ್ಷ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ನಾಲ್ಕುಸುಕಲ್ಪ=೪ ಮನ್ವಂತರಗಳಲ್ಲಿ, ತಪವಿದ್ದು=ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ, ಪೊಗೆಯೊಳು=ಹೊಗೆಯಲ್ಲಿ, ನೊಂದು=ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು, ಕೋಟಿ ವರ್ಷ ಅದನುಂಡ=ಆ ಹೊಗೆಯನ್ನೇ ಪಾನ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಪುರಂದರನು=ಪುರಂದರನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ೭ನೆಯ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ ಪದವಿಗೆ ಬಂದ, ಸುರಪತಿ=ದೇವಾಧಿಪತಿಯು ನಿಜಲೋಕ=ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಸ್ವರೂಪ ಸುಖವನ್ನು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದುವನು. ಅಥವಾ ನಿಜಲೋಕವೆಂದರೆ, ಇಂದ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ವಾಸ ಮಾಡುವ ಸ್ವರ್ಗ ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದನೆಂದರ್ಥ. ಆ ಕಲ್ಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಕಾಮನು=ಮನ್ಮಥನು, ಇದರಂತೆ=ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಾಧನೆಯುಳ್ಳವನೆಂದರ್ಥ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– "ದಶಮನ್ವಂತರಂಶಕ್ರಪದಯೋಗ್ಯೋ ಗುರುತ್ಮಕಃ॥ ಪದಯೋಗ್ಯಾತ್ಸುಮನಸೋ ಸುನಂದೋ ನಾಮಜಾಶೃಣೋತ್॥ ಉಪಾಸಾಂ ಚಕ್ರ ಉದ್ಯುಕ್ತೋ ಮನ್ವಂತರ ಚತುಷ್ಟಯಃ" ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಾಕ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು:– ದೇವೇಂದ್ರನು ಇಂದ್ರ ಪದವೀಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಸುನಂದನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಗರುಡ ಪದವಿಯನ್ನು

ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ, ಸುಮನಸ ಎಂಬುವರಿಂದ ೧೦ ಮನ್ವಂತರಗಳು ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ, ತದನಂತರ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪರೋಕ್ಷಕ್ಕೋಸ್ಕರ ೪ ಮನ್ವಂತರಗಳು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಮತ್ತು ೧ ಕೋಟಿ ವರ್ಷ ಹೊಗೆಯೊಳಗೆ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಧೂಮ ಪಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಇಂದ್ರ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವನು. ಮನ್ಮಥನೂ ಇದರಂತೆಯೇ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿಕ್ಕೊಂಡು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪುತ್ರನಾಗಿರುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯರ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕರೆಸುವರು ಪೂರ್ವದಲಿ ಚಂದ್ರಾ
ರ್ಕರತಿಶಾಂತಸುರೂಪ ನಾಮದಿ
ಎರಡೆರಡು ಮನುಕಲ್ಪಶ್ರವಣಗೈದು ಮನುಕಲ್ಪ॥
ವರತಪೋಬಲದಿಂದಲರ್ವಾಕ್
ಶಿರಗಳಾಗೀರೈದುಸಾವಿರ
ವರುಷದುಃಖನೀಗಿಕಾಂಬರು ಬಿಂಬರೂಪವನು ॥ ೪೪ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಚಂದ್ರಾರ್ಕರು=ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರು, ಪೂರ್ವದಲಿ=ಪದವಿ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ಅತಿ ಶಾಂತ ಸುರೂಪನಾಮದಿ=ಅತಿಶಾಂತರೆಂತಲೂ, ಸುರೂಪರೆಂತಲೂ ಹೆಸರುಳ್ಳವರಿಂದ ಯೆರಡೆರಡು ಮನುಕಲ್ಪ=ಎರಡೆರಡು ಮನ್ವಂತರಗಳು, ಶ್ರವಣವಗೈದು, ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸುಮನಸ ಎಂಬುವರಿಂದ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ, ಮನುಕಲ್ಪಾ=ಒಂದು ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಸುಮನಸರ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ವರ ತಪೋಬಲದಿಂದ=ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ತಪೋಬಲದಿಂದ, ಅಥವಾ ವರಬಲದಿಂದಲೂ ತಪೋ ಬಲದಿಂದಲೂ, ಅರ್ವಾಕ್ಶಿರಗಳಾಗಿ=ತಲೆ ಕೆಳಗಾಗಿ, ಈರೈದುಸಾವಿರ=೧೦ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ, ದುಃಖವ ನೀಗಿ=ದುಃಖವನ್ನು ಕಳೆದುಕ್ಕೊಂಡು, ಬಿಂಬರೂಪವನು, ಕಾಂಬರು=ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಿಂಬರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– "ಸುರೂಪ ಶ್ಯಾಂತರೂಪಶ್ಚ ಮನ್ವಂತರ ಚತುಷ್ಟಯಂ॥ ಅಶೃಣ್ವತಾಂ ಸುಮನಸೋ ಮನ್ವಂತರಮುಪಾಸತಾಂ॥ ವರ್ಷಾಯುತಸಹಸ್ರೇಣ ತಪೋರ್ವಾಕ್‌ಶಿರಸಾಕೃತಂ॥" ಇತ್ಯಾದಿ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರು ಪದವಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಶಾಂತರೂಪ ಸುರೂಪವೆಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಗರುಡ ಪದವಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಸುಮನಸರನ್ನು ೧ ಮನ್ವಂತರ ಕಾಲ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ, ೪ ಮನ್ವಂತರ ಕಾಲ ಅವರಲ್ಲಿ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿ ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ೧೦ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಕಾಲ ತಲೆ ಕೆಳಗಾಗಿ ನಿಂತು ಉಗ್ರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಬಹಳ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಮಾಡಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಸಹಸ್ರವರ್ಷ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಶಯನ ಮಾಡಿ ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳನ್ನೇ ಪಾನಮಾಡಿ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾದಿ ಪದಯೋಗ್ಯರಾದ ಜೀವರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದರೇ ಹೊರತು ಯಾರ್ಯಾರಿಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದ ಮೇಲೆ ಅಪರೋಕ್ಷ ಪದಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂಬುವುದನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ೩ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಅವರವರ ಒಟ್ಟು ಕಲ್ಪಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:–

ಸಾಧನಗಳಪರೋಕ್ಷ ನಂತರ
ವೈದುವರು ಮೋಕ್ಷವನು ಶಿವ ಶ
ಕ್ರಾದಿದಿವಿಜರು ಉಕ್ತಕ್ರಮದಿಂಕಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯೆಯಲಿ ॥
ಐದಲೆಯಗೈವತ್ತು ಉಪೇಂದ್ರ ಸ
ಹೋದರನಿಗಿಪ್ಪತ್ತು ದ್ವಿನವತ್ವ
ಗಾಧಿಪತಿಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಗುರು ಮನುಗಳಿಗೆ ಷೋಡಶವು ॥ ೪೫ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಶಿವಶಕ್ರಾದಿ=ರುದ್ರ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ, ದಿವಿಜರು= ದೇವತೆಗಳು, ಉಕ್ತ ಕ್ರಮದಿಂ ಕಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯಲಿ=ಮುಂದೇ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಕಲ್ಪಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಕ್ರಮವಾಗಿ, ಸಾಧನಗಳು=ಸಾಧನಗಳಾದ ಮೇಲೆ, ಅಪರೋಕ್ಷ=ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು, ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಐದುವರು. ಐದಲೆಯಗೆ=೫ ತಲೆಗಳುಳ್ಳ ರುದ್ರ ದೇವರಿಗೆ, ಐವತ್ತು=೫೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವು. ಉಪೇಂದ್ರ ಸಹೋದರನಿಗೆ=ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ, ಇಪ್ಪತ್ತು=೨೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವು. ತ್ವಗಾಧಿಪತಿಪ್ರಾಣನಿಗೆ=ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಅಹಂಕಾರಿಕ

ಪ್ರಾಣನಿಗೆ, ದ್ವಿನವ=೨x೯=೧೮ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವೂ, ಗುರುಮನುಗಳಿಗೆ= ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ, ಷೋಡಶವು=೧೬ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ರುದ್ರ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಅಪರೋಕ್ಷಾನಂತರ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಯಾರುಯಾರಿಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಕಲ್ಪಸಾಧನವೆಂದರೆ, ರುದ್ರ ದೇವರಿಗೆ ೫೦ ಕಲ್ಪವೂ ಇಂದ್ರ ದೇವರಿಗೆ ೨೦ ಕಲ್ಪವೂ ಆಗಬೇಕು; ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಗರುಡದೇವರೂ ಇವರಿಗೆ ಸಮರಾದುದರಿಂದ ಇವರಂತೆಯೇ ಅವರಿಗೂ ಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಶೇಷ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವರು ರುದ್ರ ದೇವರೇ ಆದುದರಿಂದ ಅವರ ಸಾಧನವು ಬೇರೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮನ್ಮಥನಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣನಿಗೆ ೧೮ ಕಲ್ಪಗಳೂ, ಗುರು, ಮನು, ರತಿ, ದಕ್ಷ, ಶಚಿಗಳಿಗೆ ೧೬ ಕಲ್ಪಗಳೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ೫೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವೆಂದು ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಧಿಯ "ಕೃತ್ತಿವಾಸನೆ ನೀ ನಾಲ್ವತ್ತು ಕಲ್ಪ" ಎಂಬ ಪದ್ಯದ ವಿಶೇಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ವಿವರ ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೂ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವ ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲ. "ವಿಂಶತ್ಕಲ್ಪಮಿತಾಸ್ತ್ವಿಂದ್ರ ಜೀವಾದ್ವಿನವಕಲ್ಪಕಾಃ॥ ಅಹಂಪ್ರಾಣಪದಾರ್ಥಶ್ಚ ಗುರ್ವಾದ್ಯಾದ್ವ್ಯಷ್ಟ ಕಲ್ಪಕಾಃ" ಎಂಬ ಪ್ರಕಾಶ ಸಂಹಿತೆಯ ವಾಕ್ಯವು ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರವಹಮರುತಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ಸೈಂ
ಧವದಿವಾಕರಧರ್ಮರಿಗೆ ದಶ
ನವಸುಕಲ್ಪವು ಮಿತ್ರರಿಗೆ ಶೇಷಶತಜನಕೆಂಟು ॥
ಕವಿಸನಕ ಸನಂದನ ಸನ
ತ್ಕುವರ ಮುನಿಗಳಿಗೇಳು ವರುಣನ
ಯುವತಿ ಪರ್ಜನ್ಯಾದಿ ಪುಷ್ಕರಗಾರು ಕಲ್ಪದಲಿ ॥ ೪೬ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಪ್ರವಹಮರುತಗೆ=ಪ್ರವಹ ವಾಯುವಿಗೆ, ಹನ್ನೆರಡು=೧೨ ಕಲ್ಪಗಳು, ಸೈಂಧವ=ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಚಂದ್ರ, ದಿವಾಕರ=ಸೂರ್ಯ, ಧರ್ಮ=ಯಮ ಧರ್ಮ ಇವರಿಗೆ, ದಶ=೧೦ ಕಲ್ಪಗಳೂ, ಮಿತ್ರರಿಗೆ=ಮಿತ್ರ ತಾರೆ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಅಂದರೆ ಆ ಕಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇರಿದವರಿಗೆ, ನವಸುಕಲ್ಪವು=೯ ಕಲ್ಪಗಳು, ಶೇಷಶತಸ್ಥ ಜನಕೆ= ಉಕ್ತ ಶೇಷಶತರಿಗೆ, ಎಂಟು=೮ ಕಲ್ಪಗಳು, ಕವಿ=ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರು, ಸನಕ, ಸನಂದನ, ಸನತ್ಕುಮಾರ, ಮುನಿಗಳಿಗೆ=ಈ ಋಷಿಗಳಿಗೆ, ಏಳು=೭ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವೂ, ವರುಣನ ಯುವತಿ=ಗಂಗಾ ಪರ್ಜನ್ಯ ಮೊದಲಾಗಿ, ಪುಷ್ಕರಗೆ= ಪುಷ್ಕರನವರೆಗೂ ಇರುವ ಕಕ್ಷ್ಯದವರಿಗೆ ಆರುಕಲ್ಪದಲಿ=೬ ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ, ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– "ಪ್ರವಹಸ್ತುದ್ವಿಷಟ್ಕಲ್ಪೈಃಸೂರ್ಯಾದ್ಯಾದಶಕಲ್ಪಕಾಃ॥ ಮಿತ್ರಾದೀನಾಂಚ ನವಭಿಸ್ತೂಕ್ತಶೇಷಗಣಸ್ಯತು॥ ಅಷ್ಟಭಿಃಸಪ್ತಭಿಃ ಕಲ್ಪೈಃ ಸನಕಾದಿ ಗಣಸ್ಯತು॥ ಷಡ್ಭಿಃ ಪರ್ಜನ್ಯ ಮಾರಭ್ಯ ಪುಷ್ಕರಾಂತಗಣಸ್ಯವೈ॥" ಎಂಬ ಪ್ರಕಾಶ ಸಂಹಿತೆಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಈ ಪದ್ಯಾರ್ಥವು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪ್ರವಹ ವಾಯುವಿಗೆ ೧೨ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದಿಂದಲೂ, ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರ, ಯಮ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ೧೦ ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ, ಮಿತ್ರ ತಾರೆ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ೯ ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮನು, ಸೂರ್ಯ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸೋಮ ಪಾನಾರ್ಹರಾದ ದೇವತೆಗಳು ೧೦೦ ಜನರ ಪೈಕಿ ಪ್ರಧಾನ ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ೧೫ ಜನ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರು ೮೫ ಜನ ದೇವತೆಗಳು ಇವರಿಕೆ ಉಕ್ತ ಶೇಷ ಶತಸ್ಥರೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವರಿಗೆ ೮ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದಿಂದಲೂ, ಭಾರ್ಗವ, ಸನಕ, ಸನಂದನ, ಸನತ್ಕುಮಾರ ಇವರುಗಳಿಗೆ ೭ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದಿಂದಲೂ, ಗಂಗೆ, ಪರ್ಜನ್ಯ, ಮೊದಲು ಪುಷ್ಕರನವರೆಗೂ ಇರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ೬ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದಿಂದಲೂ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂಬ ಭಾವ.

ಐದುಕರ್ಮಜ ಸುರರಿಗಾಜಾ
ನಾದಿಗಳಿಗೀರೆರಡು ಕಲ್ಪಾ
ರ್ಥಾಧಿಕ ತ್ರಯ ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪಿತೃತ್ರಯವು ॥
ಈ ದಿವೌಕಸ ಮನುಜಗಾಯಕ
ರೈದುವರು ಎರಡೊಂದು ಕಲ್ಪನ
ರಾಧಿಪರಿಗರೆತೃಣಗಳಿಗಪರೋಕ್ಷವಿರುತಿಹದು ॥ ೪೭ ॥

www.vijayadasaru.net www.sudhama.org www.sarvamoola.org

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಕರ್ಮಜ ಸುರರಿಗೆ=ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಐದು ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ, ಆಜಾನಾದಿಗಳಿಗೆ= ಆಜಾನಜ ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ, ಈರೆರಡು ಕಲ್ಪ=೪ ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ, ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ, ಅರ್ಧಾಧಿಕತ್ರಯ=ಮೂರುವರೆ ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ, ಪಿತೃ=ಪಿತೃಗಣಗಳಿಗೆ, ತ್ರಯವು=ಮೂರು ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ, ಈ ದಿವೌಕಸ ಮನುಜ ಗಾಯಕರು=ದೇವ ಗಂಧರ್ವರು ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರು, ಎರಡು=ಎರಡು ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ, ಐದುವರು=ಅಪರೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ನರಾಧಿಪರಿಗೆ=ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಿಗೆ, ಒಂದು ಕಲ್ಪ=೧ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದಿಂದಲೂ, ತೃಣಗಳಿಗೆ=ತೃಣಜೀವರುಗಳಿಗೆ, ಅರೆ=ಅರ್ಧ ಕಲ್ಪಸಾಧನಗಳಿಂದಲೂ, ಅಪರೋಕ್ಷವಿರುತಿಹದು= ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗುವುದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಿಗೆ ೫ ಕಲ್ಪಗಳೂ, ಆಜಾನಜ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ೪ ಕಲ್ಪಗಳೂ, ಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗಸಂಗವನ್ನು ಪಡೆದ ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ೩॥ ಕಲ್ಪಗಳೂ, ಪಿತೃಗಣಕ್ಕೆ ೩ ಕಲ್ಪಗಳೂ, ದೇವ ಗಂಧರ್ವ ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ಎರಡು ಕಲ್ಪಗಳೂ, ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಒಂದು ಕಲ್ಪವೂ, ತೃಣ ಜೀವರಿಗೆ ಅರ್ಧ ಕಲ್ಪವೂ ಸಾಧನಾನಂತರ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗುವುದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಆಧಾರ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರಕಾಶ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ "ಕರ್ಮ ದೇವಾಃ ಪಂಚಕಲ್ಪಾಪರೋಕ್ಷಿಣಃ॥ ಚತುರ್ಭಿ ರಾಜಾನಜಾನಾಂಸಾರ್ಧ ಕಲ್ಪತ್ರೇಯೇಣಹಿ॥ ಕೃಷ್ಣಾಂಗ ಸಂಗಗೋಪೀನಾಂ ತ್ರಿಭಿಃ ಪಿತೃಗಣಸ್ಯತು॥ ಗಂಧರ್ವಾಣಾಂತು ಕಲ್ಪಾಭ್ಯಾಂ ಮರ್ತ್ಯಾನಾಂತು ತಥೈಕತಃ॥ ಅರ್ಧಕಲ್ಪಂ ತೃಣಾಂತಾನಾಂ ಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಹರಿದರ್ಶನೇ॥ ನಿಯಮೋಯಂ ಸರ್ವಕರ್ಮೇಷ್ವೇವ ಮೇವನಚಾನ್ಯಥಾ॥ ಪ್ರೋಕ್ತೈಃ ಕಲ್ಪೈರ್ವಿಮುಚ್ಯಂತೇ ತಾವತ್ಕಲ್ಪೈಸ್ತು ಸಾಧನಂ॥ ತತ್ಪೂರ್ವಮಪರೋಕ್ಷಸ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ ಮಿತಿನಿಶ್ಚಯಃ॥" ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣ ವಾಕ್ಯಗಳೇ ಇವುಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವು. ಪದ್ಯಾರ್ಥವೇ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವಾಗಿರುವುದು. ಕಡೆಯ ಭಾಗದ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವುಂಟು. ಅದು ಯಾವುದೆಂದರೆ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಕಲ್ಪಸಾಧನ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟಷ್ಟು ಕಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಅಪರೋಕ್ಷಾನಂತರ ಮುಕ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಸಾಧನ ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾರು ಯಾರಿಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟಷ್ಟು ಕಲ್ಪ ಅಪರೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ನಂತರ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣ ಇಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ೨೦ ಕಲ್ಪವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅಪರೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ೨೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗುವುದು. ಅಪರೋಕ್ಷಾನಂತರ ಮುಕ್ತಿಗಾಗಿಯೂ ೨೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ; ಇದರಂತೆಯೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಧನವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಭಾವ.

ದೀಪಗಳನನುಸರಿಸಿ ದೀಪ್ತಿಯು
ವ್ಯಾಪಿಸಿಮಹಾತಿಮಿರ ಕಳೆದು ಪ
ರೋಪಕಾರವ ಮಾಳ್ಪ ತೆರದಂದದಲಿ ಪರಮಾತ್ಮ ॥
ಆಪಯೋಜಾಸನರೊಳಿದ್ದು ಸ್ವ
ರೂಪ ಶಕ್ತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗೈಸುತ
ತಾ ಪೊಳೆವನವರಂತೆ ಚೇಷ್ಟೆಯಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ ॥ ೪೮ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ದೀಪಗಳನನುಸರಿಸಿ=ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ದೀಪಗಳ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳನ್ನು, ಅನುಸರಿಸಿ, ದೀಪ್ತಿಯು=ಪ್ರಕಾಶವು ವ್ಯಾಪಿಸಿ=ಮನೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕ್ಕೊಂಡು, ಮಹಾತಿಮಿರವ=ಬಲವಾದ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯನ್ನು, ಕಳೆದು=ಪರಿಹರಿಸಿ, ಪರೋಪಕಾರವ ಮಾಳ್ಪತೆರದಂದದಲಿ, ಪರಮಾತ್ಮ=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಆಪಯೋಜಾಸನರೊಳಿದ್ದು= ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ಮೊದಲಾದ ಸಕಲರಲ್ಲೂ ಇದ್ದು, ಸ್ವರೂಪ ಶಕ್ತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗೈಸುತ= ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ, ಅವರಂತೆ=ಆಯಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೆ, ಚೇಷ್ಟೆಯ=ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ, ತಾ=ತಾನು (ಪರಮಾತ್ಮನು) ಪೊಳೆವನು=ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ದೀಪಗಳು ೪–೫ ಬತ್ತಿಗಳನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಹಾಕಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ದೀಪವನ್ನಿಟ್ಟರೆ ಪ್ರಕಾಶ ಅಧಿಕವಾಗಿಯೂ, ಸಣ್ಣದಾದ ಒಂದೇ ಬತ್ತಿ ಹಾಕಿ ಸಣ್ಣ ದೀಪವಿಟ್ಟರೆ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೂ ಹೇಗೆ ಶೋಭಿಸುವುದೋ ಹಾಗೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಮೊದಲು ತೃಣಾಂತ ಜೀವರಲ್ಲಿದ್ದು ಅವರವರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಾನು ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸ್ವರೂಪ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸುತ್ತಾ ದೀಪದ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶವು ಹೆಚ್ಚು ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿ ಕತ್ತಲು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡಿ ಕೊಡುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅವರ ಸ್ವರೂಪ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ತೃಣಾಂತ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಅಲ್ಪ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಅವರ ಸ್ವರೂಪ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸಿ, ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಸಹ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೂ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೂ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವನು.

ಸ್ವೋದರಸ್ಥಿತ ಪ್ರಾಣರುದ್ರೇಂ
ದ್ರಾದಿಸುರರಿಗೆ ದೇಹಗಳ ಕೊ
ಟ್ಟಾದರದಲವರವರ ಸೇವೆಯಕೊಂಬನನವರತ ॥
ಮೋದಬೋಧದಯಾಬ್ಧಿತನ್ನ ವ
ರಾಧಿರೋಗವಕಳೆದು ಮಹದಪ
ರಾಧಗಳನೋಡದಲೆ ಸಲಹುವ ಸತತಸ್ಮರಿಸುವರ ॥ ೪೯ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಸ್ವೋದರಸ್ಥಿತ=ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವ, ಪ್ರಾಣ= ವಾಯುದೇವರು, ರುದ್ರ=ರುದ್ರದೇವರು, ಇಂದ್ರಾದಿ=ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ, ಸುರರಿಗೆ=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ದೇಹಗಳ ಕೊಟ್ಟು, ಆದರದಲಿ ಅವರವರ ಸೇವೆಯು =ಸೇವೆಯನ್ನು, ಅನವರತ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಕೊಂಬನು= ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ಮೋದಬೋಧದಯಾಬ್ಧಿ=ಮೋದ=ಆನಂದವೂ, ಬೋಧ=ಜ್ಞಾನವೂ ಇವುಗಳೇ ಸ್ವರೂಪವಾಗುಳ್ಳ, ದಯಾಬ್ಧಿ=ದಯಾ ಸಮುದ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತನ್ನವರ=ತನ್ನ ಭಕ್ತರ, ಆಧಿ= ಮನೋವ್ಯಾಧಿಯನ್ನೂ, ರೋಗವ=ಶರೀರ ಸಂಬಂಧವಾದ ರೋಗಗಳನ್ನು, ಕಳೆದು= ಪರಿಹರಿಸಿ, ಸತತ=ಸರ್ವದಾ, ಸ್ಮರಿಸುವರ=ತನ್ನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವವರ ಮಹಾಪರಾಧಗಳ ನೋಡದಲೆ ಸಲಹುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವಾಯುದೇವರು, ರುದ್ರದೇವರು, ಇಂದ್ರದೇವರು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆದರದಿಂದವರವರು ಮಾಡುವ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ, ದಯಾ ಸಮುದ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತನ್ನ ಭಕ್ತರ ಆಧಿವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ತನ್ನನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿರುವವರು ಏನು ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡದೇ ಅಂದರೆ ಲಕ್ಷೀಕರಿಶದೆ, ಅವರುಗಳನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ಪ್ರತಿಪ್ರತೀಕಲ್ಪದಲಿ ಸೃಷ್ಟಿ
ಸ್ಥಿತಿಲಯಮಾಡುತಲೆ ಮೋದಿಪ
ಚತುರಮುಖಪವಮಾನರನ್ನವ ಮಾಡಿಭುಂಜಿಸುವ ॥
ಘೃತವೆ ಮೃತ್ಯುಂಜಯನೆನಿಸಿ ದೇ
ವತೆಗಳೆಂಬುಪಸೇಚನರು ಶ್ರೀ
ಪತಿಗೆ ಮೂಜಗವೆಲ್ಲವೋದನತಿಥಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಬ ॥ ೫೦ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಪ್ರತಿಪ್ರತೀ ಕಲ್ಪದಲಿ=ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ, ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯ ಮಾಡುತಲೆ, ಸೃಷ್ಟಿ, ರಕ್ಷಣೆ ಸಂಹಾರ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಮೋದಿಪ=ಆನಂದ ಪಡುವನು. ಚತುರಮುಖಪವಮಾನರ=ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳನ್ನು ಅನ್ನವ ಮಾಡಿ, ಭುಂಜಿಸುವ=ಭೋಜನ ಮಾಡುವನು. ಮೃತ್ಯುಂಜಯನು=ರುದ್ರ ದೇವರು, ಘೃತವೆನಿಸಿ=ತುಪ್ಪವೆನಿಸುವರು, ದೇವತೆಗಳೆಂಬುಪಸೇಚನರು=ದೇವತೆಗಳೆಂಬುವರೆಲ್ಲರು ಶಾಕಪಾಕಾದಿ ವ್ಯಂಜನ ಪದಾರ್ಥಗಳೆನಿಸುವರು. ಶ್ರೀಪತಿಗೆ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ, ಮೂಜಗವೆಲ್ಲ=ಮೂರು ಲೋಕವೂ ಅಂದರೆ ಮೂರು ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ, ಓದನ=ಅನ್ನವೆನಿಸುವರು. ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಅತಿಥಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಬನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಾಮಕನಾಗಿದ್ದು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ, ವಿಷ್ಣುನಾಮಕನಾಗಿ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು, ರುದ್ರ ದೇವರಲ್ಲಿ ರುದ್ರರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದು ಸಂಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವನು. ಪ್ರತಿ ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳು ಅನ್ನವಾಗುವರು. ರುದ್ರ ದೇವರು ತುಪ್ಪವಾಗುವರು. ಮಿಕ್ಕ ದೇವತೆಗಳು ವ್ಯಂಜನವಾಗುವರು. ಹೀಗೆ ಮೂರು ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವವರು ಭಕ್ಷ್ಯ ಭೋಜ್ಯಾದಿ ರೂಪವಾದ ಅನ್ನವೆಂತಲೂ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಅತಿಥಿ ಎಂತಲೂ ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹಗತನಾಗಿದ್ದು ಭೋಜನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಜೀವರು ತೃಪ್ತರಾಗುವರೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಗರ್ಭಿಣಿಸ್ತ್ರೀ ಉಂಡಭೋಜನ
ಗರ್ಭಗತಶಿಶು ಉಂಬತೆರದಲಿ
ನಿರ್ಭಯನು ತಾನುಂಡುಣಿಸುವನು ಸರ್ವಜೀವರಿಗೆ ॥

ನಿರ್ಬಲತಿಪರಮಾಣುಜೀವರಿ
ಗಬ್ಬುವದೆ ಸ್ಥೂಲಾನ್ನಭೋಜನ
ವರ್ಭಕರು ಪೇಳುವರು ಕೋವಿದರಿದನೊಡಂಬಡರು ॥ ೫೧ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಗರ್ಭಿಣಿ ಸ್ತ್ರೀ ಉಂಡ ಭೋಜನ, ಗರ್ಭಗತಶಿಶುವುಂಬತೆರದಲಿ=ಬಸುರಾದ ಹೆಂಗಸು ಭೋಜನ ಮಾಡಿದ ಅನ್ನವು, ಆಕೆಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ಮಗುವಿನ ಬಾಯಿಗೆ ನಾಡೀ ದ್ವಾರಾ ಶೇರುವುದರಿಂದ ಮಗು ತೃಪ್ತಿ ಪಡುವಂತೆ, ನಿರ್ಭಯನು=ಭಯರಹಿತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತಾನುಂಡು=ತಾನು ಭುಂಜಿಸಿ, ಸರ್ವ ಜೀವರಿಗೆ ಉಣಿಸುವನು. ನಿರ್ಬಲ=ಅತ್ಯಂತ ಬಲಹೀನರಾದ ಅತಿ ಪರಮಾಣು ಜೀವರಿಗೆ, ಸ್ಥೂಲಾನ್ನ, ಭೋಜನ= ಭಕ್ಷ್ಯಭೋಜ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಭೋಜನವು, ಅಬ್ಬುವದೆ= ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೆ? ಪೇಳುವರು=ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಪೇಳುವವರು, ಅರ್ಭಕರು=ಅಲ್ಪ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಹುಡುಗರೆನಿಸುವರು. ಇದನು=ಜೀವರು ಭುಂಜಿಸುವರೆಂಬುವುದನ್ನು, ಕೋವಿದರು=ತಿಳಿದವರು, ಒಡಂಬಡರು=ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಗರ್ಭಿಣಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ಮಗುವಿಗೆ, "ಕಲಿಲಂತ್ವೇಕರಾತ್ರೇಣ ಪಂಚರಾತ್ರೇಣ ಬುದ್ಬುದಂ॥ ದಶಾಹೇನತುಕರ್ಕಂಧುಃ ಪೇಶ್ಯಂಡಂ ವಾ ತತಃಪರಂ॥೨॥ ಮಾಸೇನತು ಶಿರೋದ್ವಾಭ್ಯಾಂ ಬಾಹ್ವಂಘ್ರ್ಯಾದ್ಯಂಗವಿಗ್ರಹಃ॥ ನಖರೋಮಾಸ್ಥಿಚರ್ಮಾಣಿ ಲಿಂಗಚ್ಛಿದ್ರೋದ್ಭವಸ್ತ್ರಿಭಿಃ॥೩॥ ಚತುರ್ಭಿರ್ಧಾತವಸ್ಸಪ್ತ ಪಂಚಭಿಃ ಕ್ಷುತ್ತೃಡುದ್ಭವಃ"॥೪॥ ಎಂಬ ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧ ಭಾಗವತ ೩೨ನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ವಚನದಿಂದ, ಒಂದು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಶುಕ್ಲಶೋಣಿತ ಮಿಶ್ರವಾಗುವುದು. ೫ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ನೊರೆಯಂತೆ ಆಗುವುದು. ೧೦ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಬೋರೆ ಹಣ್ಣಿನಂತೆ ಘಟ್ಟಿಯಾಗುವುದು. ೧ ತಿಂಗಳಿಗೆ ತಲೆಯೂ, ಎರಡನೆಯ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕೈ ಕಾಲು ಮೊದಲಾದ ಅಂಗಗಳೂ, ಮೂರನೆಯ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನಖ, ರೋಮ, ಅಸ್ತಿ, ಚರ್ಮ, ಲಿಂಗ ಛಿದ್ರ ಮೊದಲಾದವು ಹುಟ್ಟುವವು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತ, ಮಾಂಸ, ಮೇದಸ್ ಮೊದಲಾದ ಸಪ್ತ ಧಾತುಗಳು ಹುಟ್ಟುವವು. ೫ನೆಯ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹಸಿವು ಹುಟ್ಟುವದೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹಸಿವು ಹುಟ್ಟಿದಮೇಲೆ ಮತ್ತೂ ೪ ತಿಂಗಳು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿದ್ದು ಅನ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ; "ಮಾತುರ್ಜಗ್ಧಾನ್ನಪಾನಾದ್ಯೈರೇಧೇತಾತುರಸಮ್ಮತಃ"॥೬॥ ತಾಯಿಯ ಭೋಜನ ಪಾನ ಮಾಡಿದ ಅನ್ನಪಾನಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತನಾಗಿ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಉಪಮಾನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ; ಗರ್ಭಿಣಿಯು ಉಂಡ ಅನ್ನದಿಂದ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ಮಗು ಹೇಗೆ ಉಂಡು ತೃಪ್ತಿ ಪಡುವುದೋ ಅದರಂತೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗತನಾಗಿ ತಾನಿದ್ದು ಉಂಡು ಉಣಿಸುವನು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕೇವಲ ಪರಮಾಣು ಸ್ವರೂಪನಾದ ಜೀವನು ಮಹತ್ತರವಾದ ಭೋಜನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಕೇವಲ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಹುಡುಗರಂತಿರುವವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವರೇ ಹೊರತು ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದವರು ಇದನ್ನೆಂದಿಗೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಪಚಯಗಳಿಲ್ಲುಂಡುದರಿಂ
ದುಪಚಯಗಳಿಲ್ಲಮರಗಣದೊಳ
ಗುಪಮರೆನಿಸುವರಿಲ್ಲ ಜನುಮಾದಿಗಳು ಮೊದಲಿಲ್ಲ ॥
ಅಪರಿಮಿತ ಸನ್ಮಹಿಮ ನರಹರಿ
ಅಪುನರಾವರ್ತರನು ಮಾಡುವ
ಕೃಪಣವತ್ಸಲ ಸ್ವಪದಸೌಖ್ಯವನಿತ್ತು ಶರಣರಿಗೆ ॥ ೫೨ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಅಪಚಯಗಳಿಲ್ಲ=ಪರಮಾತ್ಮನು ಭೋಜಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಕೃಶನಾದನೆಂದಿಲ್ಲ. ಉಂಡುದದರಿಂದ=ಭೋಜನ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ, ಉಪಚಯಗಳಿಲ್ಲ=ಪುಷ್ಟನಾದನೆಂದಿಲ್ಲ. ಅಮರಗಣದೊಳಗೆ=ದೇವತಾಗಣ–ದೊಳಗೆ, ಉಪಮರೆನಿಸುವರಿಲ್ಲ=ಇವನಿಗೆ ಸಮನೆಂದು ಉಪಮಾನ ಕೊಡಲು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಜನುಮಾದಿಗಳು ಮೊದಲಿಲ್ಲ=ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ, ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವಿಕೆ, ಕ್ಷೀಣ ಹೊಂದುವಿಕೆ, ಮರಣ ಹೊಂದುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದವು ಇವನಿಗಿಲ್ಲ. ಅಪರಿಮಿತ ಸನ್ಮಹಿಮ= ಪರಿಮಿತಿ ಇಲ್ಲದ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ, ಕೃಪಣವತ್ಸಲ=ಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನಾಗದವನು ಕೃಪಣನು; ಅಂತಹವರಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಉಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ಕೃಪಣ ವತ್ಸಲನೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಂತಹಾ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಶರಣರಿಗೆ=ತನ್ನನ್ನು ಮೊರೆ ಹೊಕ್ಕವರಿಗೆ, ಸ್ವಪದಸೌಖ್ಯವನಿತ್ತು= ತನ್ನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು (ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು) ಅಪುನರಾವರ್ತನೆ=ಮತ್ತೂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವಿಲ್ಲದಂತೆ, ಮಾಡುವ= ಮಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಶ್ರೀಹರಿಯು ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ತಾನುಂಡು ಉಣಿಸುವನೆಂದು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಹಾಗೆ ಉಣದಿದ್ದರೆ ಕ್ಷುದ್ಬಾಧೆಯಿಂದ ತಲ್ಲಣಿಸಿ ಏಳಲು ಕೂಡಲು ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದೆ ಕೃಶನಾಗುವನು; ಆದುದರಿಂದ ತಾನುಂಡು ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನೆಂದು ಶಂಕೆ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಆ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಭೋಜನ ಮಾಡದೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಹಸಿವಾಗಲಿ, ದೇಹವು ಕೃಶವಾಯಿತೆಂದಾಗಲಿ, ಬಲಹೀನವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಉಂಡುದುದರಿಂದ, ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬಲ ಬಂದಿತು; ಪುಷ್ಟಿಯಾದನು ಎಂಬುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದೆ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುವನು. ದೇವತಾಗಣರಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಸಮರೆಂದು ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಉಪಮಾನ ಕೊಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಜನನ ಮರಣಾದಿಗಳಿಲ್ಲ. ಇಂತಹಾ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು; ಕೃಪಣವತ್ಸಲನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನನ್ನು ನಂಬಿದವರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮತ್ತೂ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ ಇಲ್ಲದೇ ಮಾಡುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ತಾನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸಿ ಮತ್ತೂ ತಾನೇ ಕೊಲ್ಲುವದೆಂತು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿತವಾಗುವದು? ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ತಾನೇ ಕೊಲ್ಲಲು ಹೇಗೆ ಮನಸ್ಸು ಬರುವದು ಅಂದರೆ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಆ ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಿತ್ತಿಬೀಜವ ಭೂಮಿಯೊಳು ನೀ
ರೆತ್ತಿಬೆಳಸಿದ ಬೆಳಸು ಪ್ರಾಂತಕೆ
ಕಿತ್ತಿಮೆಲುವಂದದಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣಲೋಕಗಳ ॥
ಮತ್ತೆ ಜೀವರ ಕರ್ಮಕಾಲೋ
ತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿಲಯ ಮಾಡುತಲಿ ಸಮ
ವರ್ತಿಎನಿಸುವ ಖೇದಮೋದಗಳಿಲ್ಲದನವರತ ॥ ೫೩ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಭೂಮಿಯೊಳು, ಬೀಜವಬಿತ್ತಿ ನೀರೆತ್ತಿ=ಅವುಗಳಿಗೆ ನೀರು ಕಟ್ಟಿ, ಬೆಳಸಿದ ಬೆಳಸು ಪ್ರಾಂತಕೆ= ಕಡೆಗೆ, ಕಿತ್ತು=ತಾವೇ ಕಿತ್ತು, ಮೆಲುವಂದದಲಿ=ತಾವೇ ಅವುಗಳನ್ನು ಅನ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಭುಂಜಿಸುವಂತೆ, ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣ=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಲೋಕಗಳ=೧೪ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಜೀವರ, ಕರ್ಮಕಾಲ=ಕರ್ಮಕಾಲವನ್ನರಿತು, ಉತ್ಪತ್ತಿ = ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು, ಸ್ಥಿತಿ=ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು, ಲಯ=ಸಂಹಾರವನ್ನೂ, (ಪ್ರಳಯವನ್ನೂ) ಅನವರತ= ಪ್ರತಿ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲೂ, ಖೇದ=ಕ್ಲೇಶವಾಗಲಿ, ಮೋದವಾಗಲಿ ಇವೆರಡೂ ಇಲ್ಲದೆ ಮಾಡುತಲಿ, ಸಮವರ್ತಿ ಎನಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:–ಕೃಷಿ ಮಾಡುವವರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಿ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನೀರು ಹಾಕಿ, ಬೆಳಸಿದ ಬೆಳಸನ್ನು ಕಿತ್ತು ಆ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ತಾವು ಭುಂಜಿಸುವರು. ಅವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷವೂ ಬೆಳೆದ ಬೆಳಸನ್ನು ಕಿತ್ತುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಸನವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅದರಂತೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಜೀವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ರಕ್ಷಿಸಿ, ಸಂಹರಿಸುವನು; ಅದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸಂತೋಷವೂ ಇಲ್ಲ. ವ್ಯಸನವೂ ಇಲ್ಲ. ಸರ್ವದಾ ಸಮವರ್ತಿಯಾಗಿರುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:–ಹಸಿವು ನೀರಡಿಕೆಗಳು ದೇವತೆಗಳನ್ನೆ ಪೀಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದೇನು ಎಂಬ ಕೈಮುತ್ಯನ್ಯಾಯ ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕ್ಷುದ್ಬಾಧೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ವಸನ ರುದ್ರೇಂದ್ರ ಪ್ರಮುಖಸುಮ
ನಸರೊಳಿದ್ದರು ಕ್ಷುತ್ಪಿಪಾಸಗ
ಳೊಶದಲಿಪ್ಪವು ಸಕಲಭೋಗಕೆ ಸಾಧನಗಳಾಗಿ ॥
ಅಸುರಪ್ರೇತಪಿಶಾಚಗಳ ಬಾ
ಧಿಸುತಲಿಪ್ಪವು ದಿನದಿನದಿ ಮಾ
ನಿಸರೊಳಗೆ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಜೀವರೊಳಿದ್ದು ಪೋಗುವವು ॥ ೫೪ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:–ಶ್ವಸನ=ವಾಯು ದೇವರು, ರುದ್ರ=ರುದ್ರ ದೇವರು, ಇಂದ್ರ= ಇಂದ್ರ ದೇವರು, ಪ್ರಮುಖ= ಮೊದಲಾದ, ಸುಮನಸರೊಳು=ದೇವತೆಗಳೊಳು, ಕ್ಷುತ್ಪಿ–ಪಾಸಗಳು=ಹಸಿವು ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳು, ಇದ್ದರೂ ಸಕಲಭೋಗಕೆ=ಸಕಲವಾದ

ಸುಖಗಳನ್ನನುಭವಿಸಲು ಸಾಧನಗಳಾಗಿ, ಒಶದೊಳಿಪ್ಪವು=ಅವರ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರುವವು. ಅಸುರ=ದೈತ್ಯರು, ದಾನವರು, ರಾಕ್ಷಸ ಮೊದಲಾದವರು, ಪ್ರೇತ ಪಿಶಾಚಗಳು ಇವರುಗಳನ್ನು, ಬಾಧಿಸುತಲಿಪ್ಪವು= ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಬಾಧಿಸುತ್ತಿರುವವು. ಮಾನಿಸರೊಳಗೆ=ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲೂ, ಮೃಗಪಕ್ಷಿ ಜೀವರೊಳು=ಮೃಗ ಪಕ್ಷಿ ಮೊದಲಾದ ಜೀವರುಗಳಲ್ಲೂ, ಇದ್ದು ಪೋಗುವವು=ಹಸಿವು ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳಾಗುವವು; ಮತ್ತು ಅನ್ನಾದಿಗಳುಂಡು ನೀರು ಕುಡಿದರೆ ಪರಿಹಾರವಾಗುವವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ವಾಯುದೇವರು, ರುದ್ರ ದೇವರು, ಇಂದ್ರ ದೇವರೆ ಪ್ರಧಾನರಾದ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಹಸಿವು ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳಿರುವವು. ಆದರೂ ಅವರಿಗೆ ಬಾಧಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭೋಗ ಸಾಧನಗಳಾಗಿ ಅವರ ಇಷ್ಟಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರುವವು. ಅಂದರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಫಲವೋ, ಭುಂಜಿಸುವ ಪದಾರ್ಥವೋ ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಭುಂಜಿಸಬೇಕೆಂದು ತೋರಿದಾಗ ಹಸಿವಾಗದಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವುದೆಂತು? ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಹಸಿವಾಗುವುದು, ಇದರಂತೆಯೇ ತಮಗೆ ಪಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛೆ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ, ಬಾಯಾರಿಕೆಯಾಗುವದು. ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಭುಂಜಿಸಿ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಪಾನ ಮಾಡಿ ಸುಖ ಪಡುವರು. ಇಂತೀ ಸುಖ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೆ ಹಸಿವು ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳಾಗುವವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ದೈತ್ಯರು, ದಾನವರು, ರಾಕ್ಷಸರು, ಪ್ರೇತಗಳು, ಪಿಶಾಚಗಳು ಇವರುಗಳನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಬಾಧಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುವವು. ಮನುಷ್ಯರು, ಮೃಗಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇವರುಗಳಿಗೆ ಹಸಿವು ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳಾಗುವವು. ತಕ್ಷಣ ಭೋಜನ ಪಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವವು.

ವಾಸುದೇವನು ಸ್ವಪ್ನಸುಪ್ತಿ ಪಿ
ಪಾಸಕ್ಷುದ್ಭಯಶೋಕಮೋಹಾ
ಯಾಸ ವಿಸ್ಮೃತಿ ಮಾತ್ಸರಿಯಮದ ಪುಣ್ಯಪಾಪಾದಿ ॥
ದೋಷವರ್ಜಿತನೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ಸ
ದಾಶಿವಾದಿಸಮಸ್ತ ದಿವಿಜರು
ಪಾಸನೆಯಗೈದೆಲ್ಲಕಾಲದಿ ಮುಕ್ತರಾಗಿಹರು ॥ ೫೫ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ವಾಸುದೇವನು ಸ್ವಪ್ನ ಸುಪ್ತಿ=ನಿದ್ರೆ ಮಾಡುವಿಕೆ, ಪಿಪಾಸ= ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಕ್ಷುತ್=ಹಸಿವು, ಭಯ=ಹೆದರಿಕೆ, ಶೋಕ, ಮೋಹ, ಆಯಾಸ, ವಿಸ್ಮೃತಿ= ಮರೆತುಹೋಗುವಿಕೆ, ಮಾತ್ಸರ್ಯ=ಹೊಟ್ಟೆಯಕಿಚ್ಚು, ಮದ, ಪುಣ್ಯ, ಪಾಪಾದಿ=ಮೊದಲಾದ, ದೋಷವರ್ಜಿತನೆಂದು=ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದವನೆಂದು, ಬ್ರಹ್ಮ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಸದಾಶಿವಾದಿ= ರುದ್ರದೇವರು ಮೊದಲಾದ, ಸಮಸ್ತ ದಿವಜರು=ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳು, ಎಲ್ಲಕಾಲದಿ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಉಪಾಸನೆಯಗೈದು=ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮುಕ್ತರಾಗಿಹರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆ, ಸುಷುಪ್ತ್ಯವಸ್ಥೆ, ಹಸಿವು ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಭಯ, ಶೋಕ, ಮೋಹ, ಆಯಾಸ, ವಿಸ್ಮೃತಿ, ಮಾತ್ಸರ್ಯ, ಮದ, ಪುಣ್ಯ, ಪಾಪ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲದವನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು, ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಮುಕ್ತಿ ಹೊಂದುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪದ ಕಾಲವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪದ್ಯ ಮೊದಲು ೬೧ನೆಯ ಪದ್ಯದ ವರೆಗೂ ಪರಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಾಲ ಮೊದಲು ದ್ವಿಪರಾರ್ಧದ ವರೆಗೂ ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪರಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕ್ಷಣವೈದು ತೃಟಿ
ಕರೆಸುವದು ಐವತ್ತು ತೃಟಿ ಲವ
ವರೆಡುಲವವು ನಿಮೇಷ ನಿಮಿಷಗಳೆಂಟು ಮಾತ್ರಯುಗ ॥
ಗುರುದಶ ಪ್ರಾಣಾರುಪಳ ಹ
ನ್ನೆರಡುಬಾಣವು ಘಟಿಕತ್ರಿಂಶತಿ
ಇರುಳುಹಗಲರವತ್ತು ಘಟಿಕಗಳಹೋರಾತ್ರಿಗಳು ॥ ೫೬ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಪರಮಸೂಕ್ಷ್ಮ=ಪರಮಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಾಲವು, ಕ್ಷಣವು=ಕ್ಷಣವೆನಿಸುವದು, ಕ್ಷಣವೈದುತೃಟಿ=೫ ಕ್ಷಣಕಾಲವಾದರೆ ೧ ತೃಟಿಕಾಲವೆನಿಸುವದು. ಐವತ್ತು ತೃಟಿಲವ=೫೦ ತೃಟಿಕಾಲವಾದರೆ ೧ ಲವವೆಂದು ಕರೆಸುವುದು. ೨ ಲವ ನಿಮೇಷವು=೨ ಲವ ಕಾಲವಾದರೆ ೧ ನಿಮೇಷವಾಗುವುದು. ನಿಮಿಷಗಳೆಂಟು ಮಾತ್ರ= ೮ ನಿಮಿಷ ಕಾಲವಾದರೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಕಾಲವಾಗುವುದು.

ಮಾತ್ರಯುಗ=೨ ಮಾತ್ರಗಳ ಕಾಲವಾದರೆ ೧ ಗುರುಕಾಲವಾಗುವುದು. ಗುರುದಶಪ್ರಾಣ=ಗುರುಕಾಲವು ೧೦ ಆದರೆ ೧ ಪ್ರಾಣಕಾಲವಾಗುವುದು. ಪ್ರಾಣಾರುಪಳವು=೬ ಪ್ರಾಣಕಾಲವಾದರೆ ೧ ಪಳವೆನಿಸುವುದು. ಪಳವು ಹನ್ನೆರಡು ಬಾಣವುಘಟಿಕ=ಬಾಣ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದರೆ (೫) ಐದೆಂದರ್ಥ. ೧೨೪ ೫=೬೦ ಹೀಗೆ ೧೨ ಬಾಣ ೬೦ ಪಳಗಳಾದರೆ ೧ ಘಟಿಕೆ=೧ ಘಳಿಗೆಯ ಕಾಲವು. ಘಟಿಕತ್ರಿಂಶತಿ ಇರಳು ಹಗಲು=ಘಳಿಗೆಗಳು ೩೦ ಆದರೆ ೧ ಹಗಲು ಮತ್ತು ೩೦ ಆದರೆ ೧ ರಾತ್ರಿ, ಹೀಗೆ, ಅರವತ್ತು ಘಳಿಗೆಗಳಹೋರಾತ್ರಿಗಳು=೬೦ ಘಳಿಗೆಗಳಾದರೆ ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿಗಳಾಗುವವು.

ಈ ದಿವಾರಾತ್ರಿಗಳೆರಡು ಹದಿ
ನೈದು ಪಕ್ಷಗಳೆರಡು ಮಾಸಗ
ಳಾದಪವು ಮಾಸದ್ವಯವೆ ಋತು ಋತುತ್ರಯಗಳಯನ ॥
ಐದುವವು ಅಯನದ್ವಯಾಬ್ದ ಕೃ
ತಾದಿಯುಗಗಳು ದೇವಮಾನದಿ
ದ್ವಾದಶಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳಹವದನು ಪೇಳುವೆನು ॥ ೫೭ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಈ ದಿವಾರಾತ್ರಿಗಳೆರಡು=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿಗಳೆರಡೂ, ಹದಿನೈದುಪಕ್ಷ=೧೫ ಅಂದರೆ ೧ ಪಕ್ಷವೆನಿಸುವುದು. ಪಕ್ಷಗಳೆರಡು ಮಾಸಗಳಾದಪವು=೨ ಪಕ್ಷಗಳಾದರೆ ೧ ಮಾಸವು (ತಿಂಗಳು) ಆಗುವುದು. ಮಾಸ–ದ್ವಯವೆಋತು=೨ ತಿಂಗಳುಗಳಾದರೆ ೧ ಋತುವೆನಿಸುವುದು. ಋತುತ್ರಯಗಳಯನ=೩ ಋತುಗಳಾದರೆ ೧ ಆಯನವೆನಿಸುವುದು. ಆಯನದ್ವಯವು=೨ ಆಯನಗಳು, ಅಬ್ದಐದುವದು=೧ ವರ್ಷವೆನಿಸುವದು. ಕೃತಾದಿಯುಗಗಳು=ಕೃತ, ತ್ರೇತಾ, ದ್ವಾಪರ, ಕಲಿ ಎಂಬ ೪ ಯುಗಗಳಾಗಬೇಕಾದರೆ, ದೇವಮಾನದಿ=ದೇವತಾಮಾನ ವರ್ಷಗಳಿಂದ, ದ್ವಾದಶಸಹಸ್ರವರ್ಷಗಳಹವು=೧೨ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳಾಗುವವು. ಅದನುಪೇಳುವೆನು= ದೇವಮಾನ ವರ್ಷಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಒಂದೊಂದು ಯುಗದ ಕಾಲವನ್ನೂ ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳುವೆನು.

ಚತುಸ್ಸಾವಿರದೆಂಟುನೂರವು
ಕೃತಯುಗಕೆತ್ರಿಸಹಸ್ರಸಲೆ ಷಟ್
ಶತವು ತ್ರೇತೆಗೆ ದ್ವಾಪರಕೆ ದ್ವಿಸಹಸ್ರನಾನೂರು ॥
ದಿತಿಜಪತಿಕಲಿಯುಗಕೆ ಸಾವಿರ
ಶತಗಳದ್ವಯಕೂಡಿ ಈ ದೇ
ವತೆಗಳಿಗೆ ಹನ್ನೆರಡುಸಾವಿರವಹವು ವರುಷಗಳು ॥ ೫೮ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಚತುಸ್ಸಾವಿರದೆಂಟುನೂರು=೪ ಸಾವಿರದ ೮ ನೂರು ಅವುಕೃತಯುಗಕೆ=ಕೃತಯುಗಕ್ಕೆ ಈ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ವರ್ಷಗಳಾಕಬೇಕೆಂದರ್ಥ, ತ್ರೇತೆಗೆ=ತ್ರೇತಾಯುಗಕ್ಕೆ, ತ್ರಿಸಹಸ್ರಸಲೆಷಟ್=೩ ಸಾವಿರದ ೬ ನೂರು ವರುಷಗಳಾಗಬೇಕು. ದ್ವಾಪರಕೆ= ದ್ವಾಪರಯುಗಕ್ಕೆ, ದ್ವಿಸಹಸ್ರನಾನೂರು=೨ ಸಾವಿರದ ನಾನೂರು ವರ್ಷಗಳು. ದಿತಿಜಪತಿ ಕಲಿಯುಗಕೆ=ದೈತ್ಯರಾಜನಾದ ಕಲಿಯುಗಕ್ಕೆ, ಸಾವಿರಶತಗಳದ್ವಯ ೧ ಸಾವಿರದ ೨ ನೂರು ವರ್ಷಗಳು. ಕೂಡಿ=ಈ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟು ಕೂಡಿಸಿದರೆ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ= ದೇವಮಾನದಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳು, ಅಹವು=ಆಗುವವು.

ಅವತಾರಿಕೆ:–ಪ್ರತಿ ಯುಗದ ಮನುಷ್ಯ ಮಾನದ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಥಮ ಯುಗಕೇಳಧಿಕವರೆ ವಿಂ
ಶತಿಸಲಕ್ಷಾಷ್ಟೋತ್ತರ ಮೇಲೆ ವಿಂ
ಶತಿಸಹಸ್ರ ಮನುಷ್ಯಮಾನಾಬ್ಧಗಳು ಷಣ್ಣವತೀ ॥
ಮಿತ ಸಹಸ್ರದ ಲಕ್ಷದ್ವಾದಶ
ದ್ವಿತಿಯ ತೃತಿಯಕೆ ಎಂಟುಲಕ್ಷದ
ಚತುರಷಷ್ಟಿ ಸಹಸ್ರಕಲಿಗಿದರರ್ಥ ಚಿಂತಿಪುದು ॥ ೫೯ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಪ್ರಥಮ ಯುಗಕೆ=ಕೃತಯುಗಕ್ಕೆ, ಏಳಧಿಕವರೆವಿಂಶತಿಲಕ್ಷ= ಏಳು ಹೆಚ್ಚಾದ ೨೦ರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ೧೦ ಲಕ್ಷ=೧೭ ಲಕ್ಷವೆಂದರ್ಥ. ಅಷ್ಟೋತ್ತರ ಮೇಲೆ ವಿಂಶತಿಸಹಸ್ರ=೮ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೇಲೆ ೨೦ ಸಹಸ್ರ ಅಂದರೆ ೨೮ ಸಹಸ್ರವೆಂದರ್ಥ. ಅಂತು ಮನುಷ್ಯಮಾನಾಬ್ದಗಳು=ಮನುಷ್ಯಮಾನದ ವರ್ಷಗಳು ೧೭ ಲಕ್ಷದ ೨೮ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳೆಂದರ್ಥ. ದ್ವಿತಿಯ=ಎರಡನೆಯ

www.vijayadasaru.net www.sudhama.org www.sarvamoola.org

ತ್ರೇತಾಯುಗಕ್ಕೆ, ಲಕ್ಷದ್ವಾದಶ=೧೨ ಲಕ್ಷದ, ಷಣ್ಣವತಿ ಮಿತ ಸಹಸ್ರ=೯೬ಸಹಸ್ರ, ಒಟ್ಟು ೧೨ ಲಕ್ಷದ ೯೬ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳೆಂದರ್ಥ. ತೃತಿಯಕೆ=ಮೂರನೆಯದಾದ ದ್ವಾಪರಯುಗಕ್ಕೆ, ಎಂಟು ಲಕ್ಷದ ಚತುಷ್ಷಷ್ಟಿಸಹಸ್ರ=೮ ಲಕ್ಷದ ೬೪ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳು. ಕಲಿಗೆ=ಕಲಿಯುಗಕ್ಕೆ, ಇದರರ್ಧ=೪ ಲಕ್ಷದ ೩೨ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳು ಚಿಂತಿಪುದು.

ಸೂಚನೆ:– ಮೇಲಿನ ೫೬ನೆಯ ಪದ್ಯ ಮೊದಲು ಈ ಪದ್ಯದವರೆಗೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವು, ಪದ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂತಲೂ ಗ್ರಂಥವಿಸ್ತಾರ ಭಯದಿಂದಲೂ ಬರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕ್ಷಣ ಕಾಲ ಮೊದಲು ದಿನ ಕಾಲದ ವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ತೃಟಿ, ಲವ ಮೊದಲಾದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿರುವರು.ಕಡೆಗೆ ದಿವಸಕ್ಕೆ ೬೦ ಘಳಿಗೆ ಎಂದು ಘಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಎಲ್ಲಾ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಸರಿಹೋಗುವವು. ಪ್ರಕೃತ ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ ಸಂಖ್ಯೆಯು ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ; ಆ ಮೂಲವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಈ ಪದ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದ ಪ್ರಮಾಣ:– "ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ತುಯಃ ಕಾಲಃ ಸಕ್ಷಣಃ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಃ॥ ಕ್ಷಣಾಃ ಪಂಚತೃಟಿಃ ಪ್ರೊಕ್ತಾ ಪಂಚಾಶತ್ತಾಲವಃ ಸ್ಮೃತಃ॥ ಲವದ್ವಯಂನಿಮೇಷಃ ಸ್ಯಾನ್ಮಾತ್ರಾಸ್ಯಾದಷ್ಟಭಿಶ್ಚತ್ಯೈಃ॥ ಯಚ್ಚಾಯಂ ವದತೇ ಚಾಷೋ ಮಾತ್ರಯೋ ರ್ದ್ವಿತಯಂ ಗುರುಃ॥ ಗುರೂಣಾಂದಶಕಂ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಷಟ್ಕಂಪಳಂ ಭವೇತ್॥ ಪಳಷಷ್ಟಿರ್ಘಟೀಪ್ರೋಕ್ತಾ ತಾಃಷಷ್ಟಿರ್ದಿನಮುಚ್ಯತೆ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಗಳು. ದೇವಮಾನ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ೧೨ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳು ಆದರೆ ಒಂದು ಮಹಾ ಯುಗವಾಗುವದು. ಮಹಾಯುಗವೆಂದರೆ ಕೃತ, ತ್ರೇತಾ, ದ್ವಾಪರ, ಕಲಿ ಎಂಬ ೪ ಯುಗಗಳು ಶೇರಿದುದಕ್ಕೆ ಹೆಸರು. "ಕೃತಂ ತ್ರೇತಾ ದ್ವಾಪರಶ್ಚ ಕಲಿಶ್ಚೇತಿ ಚತುರ್ಯುಗಂ॥ ದಿವ್ಯೈಃದ್ವಾದಶಸಾಹಸ್ರೈಸ್ಸಾವಧಾನಂ ನಿರೂಪಿತಂ॥" ಎಂದು ಭಾಗವತ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. ಒಂದೊಂದು ಯುಗಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳೆಂಬುವುದನ್ನು ಪದ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ. ೪೮೦೦, ೩೬೦೦, ೨೪೦೦, ೧೨೦೦ ಅಂತು ೧೨ ಸಾವಿರವೆಂದು ದೇವ ಮಾನದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದೇವಮಾನವೆಂದರೇನು? ಕೇಳಿ! ಮನುಷ್ಯ ಮಾನದಿಂದ ೧ ವರ್ಷವಾದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ದಿವಸವಾಗುವದು. ಉತ್ತರಾಯಣ ಹಗಲು, ದಕ್ಷಿಣಾಯನವುರಾತ್ರಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ದಿವಸ ೩೬೦ಕ್ಕೆ ೧ ವರ್ಷವು. ಅಂತು ಮನುಷ್ಯಮಾನದಿಂದ ೩೬೦ ವರ್ಷಗಳಾದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ೧ ವರ್ಷವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ದೇವಮಾನ ವರ್ಷವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕೃತಾದಿ ಯುಗಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ ದೇವಮಾನ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ೩೬೦ ರಿಂದ ಗುಣಾಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಮನುಷ್ಯಮಾನವು ತಿಳಿಯುವುದು. ಕೃತಯುಗದ ಪ್ರಮಾಣವು ದೇವಮಾನದಿಂದ ೪೮೦೦ ರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮನುಷ್ಯಮಾನದಿಂದ ೧೭,೨೮೦೦೦ ವರ್ಷಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ೪,೮೦೦ಥ ೩೬೦=೧೭,೨೮,೦೦೦ ಹೀಗೆ ಗುಣಾಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ ಮನುಷ್ಯ ಮಾನ ದೇವಮಾನ ವರ್ಷಗಳು ಸರಿಹೋಗುವವು. ಇದರಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಯುಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು. ಮನುಷ್ಯಮಾನದಿಂದ ಕೃತಾದಿ ಯುಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಕಾಶ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. "ಅಷ್ಟಾವಿಂಶತ್ಸಹಸ್ರೇತಲ್ಲಕ್ಷಸಪ್ತದಶಾಬ್ದತಃ॥ ಕ್ಲುಪ್ತಃ ಕೃತಯುಗಸ್ತಸ್ಮಾಸ್ತ್ರೇತ ಪಾದೋನ ಉಚ್ಯತೆ॥ ಸಹಸ್ರಷಣ್ಣವತ್ಯೈಲ್ಲಕ್ಷದ್ವಾದಶ ಸಮ್ಮಿತಃ॥ ತ್ರೇತಾಯುಗಸ್ತು ತತ್ಪಾದ ನ್ಯೂನೋದ್ವಾಪರಈರಿತಃ॥ ಚತುಷ್ಷಷ್ಟಿ ಸಹಸ್ರೇತದಷ್ಟ ಲಕ್ಷಾತ್ಮಈರಿತಃ॥ ದ್ವಾಪರಸ್ತು ಕಲಿಸ್ತಸ್ಮಾದರ್ಧಪಾದ ಇತಿಸ್ಮೃತಃ॥ ದ್ವಿಷೋಡಶಸಹಸ್ರೇ ತಚ್ಚತುರ್ಲಕ್ಷಾತ್ಮಕಲಿಪ್ತಃ॥ ಚತುರ್ಯುಗಾತ್ಮಕಃ ಕಾಲೋ ಮಹಾಯುಗ ಇತೀರಿತಃ॥" ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಅರ್ಥವು ಪದ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ವಿವರವಾಗಿರುವದು.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ೪ ಯುಗಗಳ ಒಟ್ಟು ಮನುಷ್ಯಮಾನ ವರ್ಷಗಳನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರ ದಿನಮಾನವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮೂರಧಿಕ ನಾಲ್ವತ್ತುಲಕ್ಷದ
ಆರುಮೂರೆರಡಧಿಕ ಸಾವಿರ
ಈರೆರಡು ಯುಗವರ್ಷಸಂಖ್ಯೆಯಗೈಯಲೆನಿತಿಹದೊ ॥
ಸೂರಿಪೆಚ್ಚಿಸೆ ಸಾವಿರದಿ ನಾ
ನೂರು ಮೂವತ್ತೆರಡುಕೋಟಿ ಸ
ರೋರುಹಾಸನಗಿದು ಹಗಲುಎಂಬರು ವಿಪಶ್ಚಿತರು ॥ ೬೦ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಮೂರಧಿಕ ನಾಲ್ವತ್ತು ಲಕ್ಷದಿ=೪೩ ಲಕ್ಷದ, ಆರು ಮೂರೆರಡಧಿಕ ಸಾವಿರ= ೬X೩=೧೮+೨=೨೦ ಸಾವಿರ ಅಧಿಕ; ಅಂತು ೪೩ ಲಕ್ಷದ ೨೦ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಾದರೆ, ಈರೆರಡುಯುಗ=೪ ಯುಗಗಳಾಗುವವು. ವರ್ಷಸಂಖ್ಯೆಯಗೈಯೆಲೆನಿತಿಹದೋ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಕಾರ ೪ ಯುಗಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳಾಗುವವೋ ಆ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು, ಸೂರಿ=ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನು, ಸಾವಿರದಿ ಪೆಚ್ಚಿಸೆ=೧ ಸಹಸ್ರದಿಂದ ಗುಣಾಕಾರ ಮಾಡಲು, (೪೩,೨೦,೦೦೦X೧,೦೦೦=೪೩೨,೦೦,೦೦,೦೦೦) ನಾನೂರುಮೂವತ್ತೆರಡು ಕೋಟಿ ಯಾಗುವವು. ವಿಪಶ್ಚಿತರು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಇದು=ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯು, ಸರೋರುಹಾಸಗೆ=ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಿಗೆ, ಹಗಲು ಎಂಬುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ೪ ಯುಗಗಳ ವರ್ಷ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಒಟ್ಟು ಗೂಡಿಸಿದರೆ ೪೩,೨೦,೦೦೦ ವರ್ಷಗಳಾಗುವವು. "ಚತುರ್ಯುಗಸಹಸ್ರಾಣಿ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ದಿನಮುಚ್ಯತೆ" ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರ ೪ ಯುಗಗಳೂ, ೧ ಸಹಸ್ರಾವರ್ತಿಯಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಿಗೆ ೧ ಹಗಲು ಆಗುವುದು. ಮತ್ತೂ ಅಷ್ಟು ಆದರೆ ೧ ರಾತ್ರಿಯಾಗುವದು. ಅಂತೂ ೪ ಯುಗಗಳೂ ೨,೦೦೦ ಸಲ ತಿರುಗಿ ಬಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಿಗೆ ೧ ದಿವಸವೆಂದರ್ಥ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ದಿವಸ ಒಂದಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯಮಾನದ ವರ್ಷಗಳು ಎಷ್ಟೆಂದರೆ ೪ ಯುಗಗಳ ಒಟ್ಟು ವರ್ಷಗಳು ೪೩,೨೦,೦೦೦ ಇದನ್ನು ೧೦೦೦ ದಿಂದ ಗುಣಾಕಾರ ಮಾಡಲು (೪೩೨,೦೦,೦೦,೦೦೦) ನಾನೂರ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳಾಗುವವು. ಈ ವರ್ಷ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಹಗಲು ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಶತಧೃತಿಗೆ ಈ ದಿವಸಗಳು ತ್ರಿಂ
ಶತಿಯು ಮಾಸದ್ವಾದಶಾಬ್ದವು
ಶತವೆರಡರೊಳು ಸರ್ವಜೀವೋತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತಿಲಯವೂ ॥
ಶೃತಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪೇಳುತಿಹ ವ
ಚ್ಯುತಗೆ ನಿಮಿಷವಿದೆಂದು ಸುಖಶಾ
ಶ್ವತಗೆಪಾಸಟಿಎಂಬುವರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದಿವಿಜರನು ॥ ೬೧ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಶತಧೃತಿಗೆ=ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಿಗೆ, ಈ ದಿವಸಗಳು=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಾನೂರು ಮೂವತ್ತೆರಡು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳದ್ದು ಒಂದು ಹಗಲು. ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ೨ರಿಂದ ಗುಣಾಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ೧ ದಿವಸ; ಅಂದರೆ ೬೦ ಘಳಿಗೆಯುಳ್ಳ ೧ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯಮಾನದ ವರ್ಷಗಳು (೮೬೪,೦೦,೦೦,೦೦೦) ೮೬೪ ಕೋಟಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದಿವಸಗಳು, ತ್ರಿಂಶತಿಯು=೩೦ ಆದರೆ, ಮಾಸ=೧ ತಿಂಗಳಾಗುವುದು. ಮಾಸದ್ವಾದಶ= ೧೨ ತಿಂಗಳುಗಳಾದರೆ, ಅಬ್ದವು=೧ ವರ್ಷ ವೆನಿಸುವುದು. ಇಂತಹಾ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವರ್ಷಗಳ ಶತವೆರಡರೊಳು=೨೦೦ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜೀವರ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಸ್ಥಿತಿ=ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಲಯವೂ, ಪ್ರಳಯವೂ ಸಹ ಆಗುವವು. ಅಚ್ಯುತಗೆ= ನಾಶರಹಿತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ, ಇದು=ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರ ಆಯುರ್ಮಾನದ ವರ್ಷಗಳು ನಿಮಿಷವೆಂದು, ಶೃತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪೇಳುತಿಹವು. ಸುಖಶಾಶ್ವತಗೆ=ಶಶ್ವದೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದಿವಿಜರನು=ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪಾಸಟಿ ಎಂಬುವರೆ=ಸಾಟಿ ಎಂದು ಹೋಲಿಸುವರೆ? ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಿಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ದಿವಸಗಳು ೩೦ ಆದರೆ ೧ ತಿಂಗಳು. ತಿಂಗಳು ೧೨ಕ್ಕೆ ೧ ವರ್ಷವು. ಇಂತಹಾ ವರ್ಷಗಳೂ ೧೦೦ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರ ಪರಮಾಯುಸ್ಸೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರ ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಾಗುವವು. ಬ್ರಹ್ಮಮಾನ ವರ್ಷಗಳು ೧೦೦ ಆದಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪವು ಮುಗಿದು ಮಹಾ ಪ್ರಳಯವಾಗುವದು. ಅದರ ಕಾಲವು ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳು. ಒಟ್ಟು ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಪ್ರಳಯವಾಗುವವು. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪವು ಒಂದು ನಿಮೇಷವೆಂದು ಶೃತಿ, ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಇಂತಹಾ ಮಹಾ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರನ್ನಾಗಿ ಹೋಲಿಸಲು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೂ ಯಾರೂ ಸಾಟಿಯಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:– ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ, ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪವು ಒಂದಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಒಂದು ನಿಮಿಷವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕಾಗುವುದೆಂದು ಶಂಕೆಯು ಬರುವುದು; ಅದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಆದಿಮಧ್ಯಾಂತಗಳು ಇಲ್ಲದ
ಮಾಧವಗಿದುಪಚಾರವೆಂದು ಋ
ಗಾದಿವೇದ ಪುರಾಣಗಳು ಪೇಳುವವು ನಿತ್ಯದಲಿ ॥
ಮೋದಮಯನಾನುಗ್ರಹವ ಸಂ
ಪಾದಿಸಿ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರೇಂ
ದ್ರಾದಿಗಳು ತಮ್ಮತಮ್ಮಪದವಿಯನ್ನೈದಿ ಸುಖಿಸುವರು ॥ ೬೨ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಆದಿ, ಮಧ್ಯ, ಅಂತಗಳು, ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಬೆಳೆಯುವಿಕೆ, ಸಾಯುವಿಕೆ ಇಲ್ಲದ ಮಾಧವಗೆ=ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಇದು=ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪವನ್ನು ನಿಮೇಷಕಾಲವೆಂದು ಹೇಳಿದುದು ಉಪಚಾರವೆಂದು ಋಗಾದಿವೇದ, ಪುರಾಣಗಳು=ಋಗ್ವೇದ, ಯುಜುರ್ವೇದ ಮೊದಲಾದ ವೇದಗಳು, ಭಾಗವತಾದಿ ಪುರಾಣಗಳು, ಪೇಳುವವು ನಿತ್ಯದಲಿ, ಮೋದಮಯನ=ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹವ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ರಮಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ರುದ್ರ=ರುದ್ರ ದೇವರು, ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯನ್ನು, ಐದಿ=ಹೊಂದಿ ಸುಖಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಕೆಲವು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಆ ಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿದನೆಂಬುವದು, ಆದಿ=ಇಂತಹಾ ಆದಿಯು ಇಲ್ಲ. ಇವತ್ತು ಹುಟ್ಟಿ ದಿನೇ ದಿನೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದನು ಎಂಬುವುದಿಲ್ಲ. ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಕಾಲ ಬಂದಿತು; ಮರಣಹೊಂದಿದನೆಂಬುವದಿಲ್ಲ. ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದ್ದೇ ಇರುವನು. ಜೀವರು ಅನಾದಿಯಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವರು; ಪರಮಾತ್ಮನದು ಏನು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ; ಜೀವರಿಗೆ ಶರೀರ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದನೆಂತಲೂ, ಅದು ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಬೆಳೆದನೆಂತಲೂ, ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಡಲು ಮೃತನಾದನೆಂತಲೂ ವ್ಯವಹಾರ ಉಂಟು. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆ ವಿಧವಾದ ಶರೀರ ಸಂಯೋಗ ವಿಯೋಗಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂತಹಾ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಿಮಿಷಕಾಲವೆಂದು ಹೇಳಿದುದು. "ನಿಮೇಷಉಪಚರ್ಯತೆ" ನಿಮೇಷವೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪವನ್ನು ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವನೇ ಹೊರತು, ೩೦ ನಿಮಿಷವಾದರೆ ೨॥ ಘಳಿಗೆ ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾಲವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಳಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಒಂದು ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯವಾಗಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿಮೇಷ ಕಾಲವನ್ನಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪವನ್ನು ಸಂಕೇತ ಮಾಡಿಕೊಂಡುರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಯುರ್ಮಾನಾದಿಗಳು ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಋಗ್ವೇದ ಮೊದಲಾದ ವೇದಗಳಲ್ಲೂ, ಭಾಗವತಾದಿ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ನಿತ್ಯಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯನು ಪಡೆದು ಸುಖದಿಂದಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:–ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ಈ ಸಂಧಿಯ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳಿಂದಾಗುವ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಕಥಾಮೃತಪಾನಸುಖ ಸುವಿ
ವೇಕಿಗಳಿಗಲ್ಲದಲೆವೈಷಿಕ
ವ್ಯಾಕುಲ ಕುಚಿತ್ತರಿಗೆ ದೊರೆವುದೆ ಆವಕಾಲದಲಿ ॥
ಲೋಕವಾರ್ತೆಯ ಬಿಟ್ಟು ಇದನವ
ಲೋಕಿಸುತ ಮೋದಿಪರಿಗೊಲಿದು ಕೃ
ಪಾಕರ ಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಠಲ ಪೊರೆವನನುದಿನದಿ ॥ ೬೩ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:– ಈ ಕಥಾಮೃತಪಾನ=ಈ ಭಗವತ್ಕಥೆ ಎಂಬ ಅಮೃತದ ಪಾನ ಸುಖವು, ಸುವಿವೇಕಿಗಳಿಗಲ್ಲದಲೆ= ಉತ್ತಮರಾದ ವಿವೇಕಿಗಳಿಗಲ್ಲದೇ, ವೈಷಿಕ= ವಿಷಯಸುಖಲೋಲುಪರಾಗಿ, ವ್ಯಾಕುಲಚಿತ್ತರಿಗೆ=ವ್ಯಸನಪಡುತ್ತಿರುವ, ಕುಚ್ಚಿತ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ, ದೊರೆವುದೆ=ದೊರಕುವುದೆ? ಆವಕಾಲದಲಿ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಲೋಕವಾರ್ತೆಯ ಬಿಟ್ಟು=ಲೌಕಿಕ ಹರಟೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಇದನು=ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು, ಅವಲೋಕಿಸುತ= ನೋಡಿ, ಮೋದಿಪರಿಗೆ= ಆನಂದಪಡುವರಿಗೆ, ಕೃಪಾಕರ=ಕರುಣಾಳುವಾದ ಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಠಲನು, ಒಲಿದು=ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ, ಅನುದಿನದಿ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ, ಪೊರೆವ=ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:– ಈ ಕಥಾಮೃತದ ಪಾನ ರುಚಿಯು ಮಹಾ ವಿವೇಕಿಗಳೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಆದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಗೊತ್ತಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ವಿಷಯ ಸುಖದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿ ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ವ್ಯಸನಪಡುತ್ತಾ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಕುಚ್ಚಿತ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಈ ರುಚಿಯು ಗೊತ್ತಾಗುವುದೇ? ಆಗಲಾರದು. ಲೋಕವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದ ಪಡುವವರಿಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಕೃಪಾಳುವಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಠಲಾತ್ಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ಕಲ್ಪಸಾಧನ ಸಂಧಿ ಎಂಬ ೨೩ನೆಯ ಸಂಧಿಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಮುಗಿದುದು.

॥ ಶ್ರೀ ಕೃ ಷ್ಣಾ ರ್ಪ ಣ ಮ ಸ್ತು ॥